

Jaarverslag

2016

START

Inleiding

Voorwoord

Resultaten 2016

Maatschappelijke ontwikkelingen

Bestuursverslag

Inleiding

In Nederland hebben 2,5 miljoen volwassenen moeite met lezen, schrijven en rekenen. Dat heeft grote impact op hun persoonlijke leven. Als je niet goed kunt lezen en schrijven, vind je minder snel een baan, kun je minder gezond leven en heb je minder grip op je geldzaken. Taal maakt je dus sterker. Daarom zorgen we ervoor dat zo veel mogelijk mensen in Nederland kunnen lezen, schrijven, rekenen en hun digitale vaardigheden ontwikkelen. Door honderden organisaties te ondersteunen met scholing, onderzoek, (les)materiaal, advies en campagnes. En door laaggeletterdheid onderwerp van gesprek te maken bij publiek en politiek.

Visie

Stichting Lezen & Schrijven gelooft dat onze samenleving sterker wordt als iedereen kan meedoen.

Missie

We ondersteunen zo veel mogelijk mensen en organisaties om aan de slag te kunnen met lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden. Zo voorkomen en verminderen we laaggeletterdheid. Dit doen we door:

- te investeren in lokale en (inter) nationale netwerken;
- deze netwerken te ondersteunen met scholing, onderzoek, (les)materiaal, advies en campagnes;
- laaggeletterdheid onderwerp van gesprek te maken bij publiek en politiek;
- kennis te ontwikkelen en over en weer te delen met onze partners.

Voorwoord

Onze samenleving wordt sterker als iedereen kan meedoen en iedereen de kans krijgt zijn dromen te verwezenlijken. Dat is waar Stichting Lezen & Schrijven in gelooft en waar we ook in 2016 hard aan gewerkt hebben, samen met honderden organisaties, onderwijsinstellingen, bibliotheken, bedrijven, vrijwilligers en docenten.

2016 was het jaar waarin we het ondersteuningsprogramma Taal voor het Leven landelijk uitbreidden naar 35 arbeidsmarktregio's, als onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal. We bouwden verder aan een waardevol netwerk en hebben nieuwe projecten en materialen ontwikkeld om mensen te helpen hun vaardigheden te verbeteren op het gebied van taal, rekenen en de toenemende digitalisering. Samen met alle lokale partners zijn in het eerste jaar van het actieprogramma 23.988 cursisten bereikt via Taal voor het Leven. En van die cursisten verbetert 70% binnen zes maanden de taalvaardigheden, blijkt uit onderzoek. Ook is 51% sociaal actiever en voelt 39% zich gezonder. Resultaten waar we trots op zijn en die noodzakelijk zijn.

Ondanks de goede resultaten en vooruitgang in de aanpak van laaggeletterdheid, maken wij ons zorgen. 2016 was ook het jaar waarin de

Algemene Rekenkamer berekende dat in Nederland 2,5 miljoen volwassenen laaggeletterd zijn, inclusief 65-plussers en mensen die behalve met lezen en schrijven ook moeite met rekenen hebben. Een gebrek aan vaardigheden, dat een grote impact kan hebben op hun persoonlijke leven. Als je niet goed kunt lezen, schrijven en rekenen, vind je minder snel een baan, kun je minder gezond leven en heb je minder grip op je geldzaken. De noodzaak om laaggeletterdheid als onderliggende oorzaak voor deze problemen aan te pakken, is evident. Desondanks groeit het aantal laaggeletterden in Nederland nog steeds. Als gevolg hiervan ontstaan wachtlijsten voor cursussen en stijgt de sociale ongelijkheid in ons land.

Er is dus een grote noodzaak om plekken te creëren waar mensen terechtkunnen om hun basisvaardigheden verder te ontwikkelen. Laagdrempelige plekken, dichtbij de mensen, waar ze binnen durven te stappen. Plekken in Taalhuizen in buurtcentra, bibliotheken, bedrijven of roc's.

Grote zorgen maken we ons over de infrastructuur voor het volwassenenonderwijs. Veel docenten die gespecialiseerd zijn in taalles voor geboren en getogen Nederlanders gaan

met pensioen en er komen bijna geen nieuwe docenten bij. De expertise om de zogeheten 'NT1-doelgroep' (de laaggeletterden met Nederlandse achtergrond) te scholen brokkelt in hoog tempo af.

Met meer middelen, met vereende krachten van ministeries, gemeenten, bibliotheken, taal-aanbieders, zorg- en welzijnsorganisaties, met behulp van enthousiaste docenten en vrijwilligers kunnen we steeds meer laaggeletterden helpen. Wij hopen dat ook in 2017 laaggeletterdheid hoog op de agenda blijft staan en dat ook de nieuwe regering deze uitdaging oppakt. Want uiteindelijk wordt onze samenleving sterker als iedereen kan meedoen.

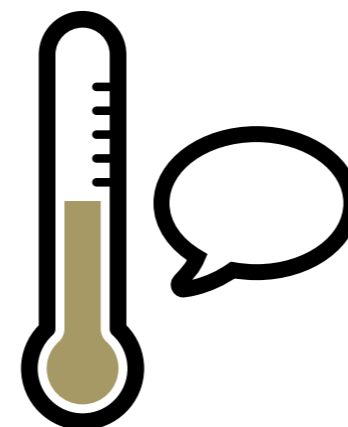
Marja van Bijsterveldt
Voorzitter raad van toezicht
Stichting Lezen & Schrijven

Resultaten 2016

1.153

Partners

15.825

Afgenomen
basismeters

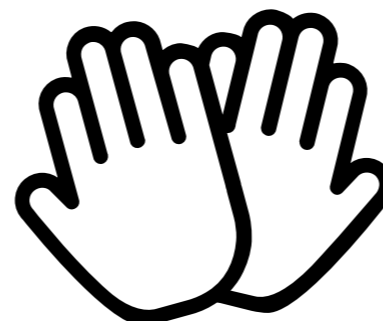
171

Gecertificeerde
trainers

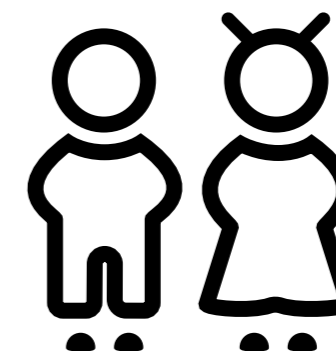
202

Digitaalhuizen

7.454

Getrainde
vrijwilligers

23.988

Door partners
bereikte cursisten

Maatschappelijke ontwikkelingen

Laaggeletterdheid is een complex probleem dat helaas blijft groeien in Nederland. Laaggeletterden kunnen wel lezen en schrijven, maar beheersen niet het eindniveau vmbo of niveau mbo 2/3. Het niveau waarvan de overheid heeft gezegd dat nodig is om mee te kunnen doen in de samenleving. Het aantal laaggeletterden neemt toe door vergrijzing, door de toestroom van inburgeraars en doordat er nog steeds jongeren met onvoldoende taalvaardigheden van school komen. Het aantal laaggeletterde jongeren steeg de afgelopen jaren van ruim 11% naar bijna 18% (PISA, 2016).

Nederland vergrijst en het taalniveau van ouderen daalt naarmate ze ouder worden, doordat ze steeds minder taken uitvoeren waar taal voor nodig is. Ten slotte kennen we ook de komst van vluchtelingen die na inburgering de Nederlandse taal nog onvoldoende beheersen. In 2016 deed een rapport van de Algemene Rekenkamer veel stof opwaaien. De Algemene Rekenkamer stelt in haar rapport dat we niet moeten uitgaan van de

1,3 miljoen laaggeletterden die in het PIAAC-onderzoek van 2012 worden genoemd. Zij stelt dat maar liefst 2,5 miljoen mensen in Nederland moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen.

Doelen, strategie en activiteiten

In 2016 heeft Stichting Lezen & Schrijven veel ontwikkelingen doorgemaakt. We zijn als onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal sinds dit jaar in heel Nederland actief met de Taal voor het Leven-aanpak. Om dit mogelijk te maken voerden we een nieuwe organisatiestructuur in en verdubbelde het aantal medewerkers in de regio. Eind 2016 zien we dat onze aanpak werkt. Steeds meer partners gaan duurzaam aan de slag met de aanpak van laaggeletterdheid en samen met deze partners bereiken we steeds meer cursisten en vrijwilligers. Het is van belang om laaggeletterdheid te blijven agenderen, zodat aandacht voor het probleem blijft. Wij doen dit door actief media te benaderen en overheden, politieke partijen en maatschappelijke organisaties op het onderwerp te wijzen.

Taal voor het Leven

Met Taal voor het Leven richten we onze activiteiten op het ondersteunen van gemeenten en organisaties bij de opbouw van een sterke(re) lokale infrastructuur. Het ondersteuningsprogramma helpt bij het duurzaam vinden, opleiden en volgen van de doelgroep. We kiezen

ervoor om zo lokaal mogelijk te werken en het eigenaarschap zo lokaal mogelijk te houden. 2016 stond in het teken van de ondersteuning bij het opstarten van de Taal voor het Leven-aanpak in een groot aantal nieuwe gemeenten en het bereiken van minimaal 15.000 cursisten samen met onze partners. Deze doelen hebben we ruimschoots behaald. Eind 2016 ondersteunden we ruim 200 gemeenten en konden al bijna 25.000 cursisten aan de slag met de Taal voor het Leven-aanpak. Om partners, trainers, vrijwilligers en cursisten zo goed mogelijk te ondersteunen, ontwikkelen we onder andere screenings-instrumenten, trainingen en (les)materialen (lees meer over Taal voor het Leven op pagina 8).

Taal voor het Leven is het grootste programma dat Stichting Lezen & Schrijven uitvoert. Daarnaast voeren we nog andere projecten uit, gefinancierd door zowel publieke als private financiers. Onze projecten dragen altijd bij aan het doel om de geletterdheid in Nederland te laten toenemen. Enkele voorbeelden van deze projecten zijn:

Educatie voor Vrouwen met Ambitie, oftewel EVA. EVA is een intensivering van Taal voor het Leven die zich specifiek richt op een grotere economische zelfstandigheid van vrouwen (lees verder op pagina 11).

- **Voor 't zelfde geld uit de schulden.** Met dit project zoeken we de samenwerking met drie bedrijven in drie verschillende gemeenten om te achterhalen of het voor de bedrijven lonend is om op een andere manier betalingsachterstanden te voorkomen. Via die drie bedrijven worden circa 500 gezinnen geholpen die met armoede en schulden kampen. We helpen ze financieel redzamer te worden door te werken aan onder meer taal- en rekenvaardigheden (lees verder op pagina 19).
- **Voel je goed!** Een vernieuwend project rond gezondheid, dat zich richt op volwassenen met overgewicht die moeite hebben met taal én willen afvallen. In dit project onderzoeken we of een aanpak van dieet- en beweegadviezen in combinatie met lessen gezondheidsvaardigheden meer oplevert dan een aanpak zonder de lessen gezondheidsvaardigheden (lees verder op pagina 13).
- **Public Libraries 2020.** Met dit programma brengen we de cruciale rol van de 65.000 Europese bibliotheken onder de aandacht bij Europese beleidsmakers en politici (lees verder op pagina 14).

Taal voor het Leven
Internationaal Taalmeters bij UWV
Projecten

Educatie voor Vrouwen met ambitie

 Koken bij Thuis afgehaald

Voel je goed!

Taal voor het leven

Met het ondersteuningsprogramma Taal voor het Leven organiseren we samen met honderden gemeenten, (zorg)instellingen, bedrijven, docenten, getrainde vrijwilligers en vele anderen scholing voor laaggeletterden. Dat wil zeggen scholing op het gebied van taal, rekenen en omgaan met de computer. Vaardigheden die essentieel zijn om goed te kunnen meedoen in onze samenleving.

We bouwen, ondersteunen en versterken lokale netwerken door heel Nederland, om zo veel mogelijk laaggeletterden te bereiken. Onze teams helpen bij het leggen van verbindingen, zowel in de infrastructuur als beleidsmatig bij de gemeente. Dat is de kracht van Taal voor het Leven: het opbouwen van een duurzaam netwerk op lokaal en nationaal niveau, waardoor partners in alle 35 arbeidsmarktregio's passende en effectieve scholing kunnen bieden. Taal voor het Leven ontwikkelt tal van instrumenten, zoals de Taalmeter, de Digimeter, voortgangstoetsen, lesmaterialen en modellen voor samenwerking.

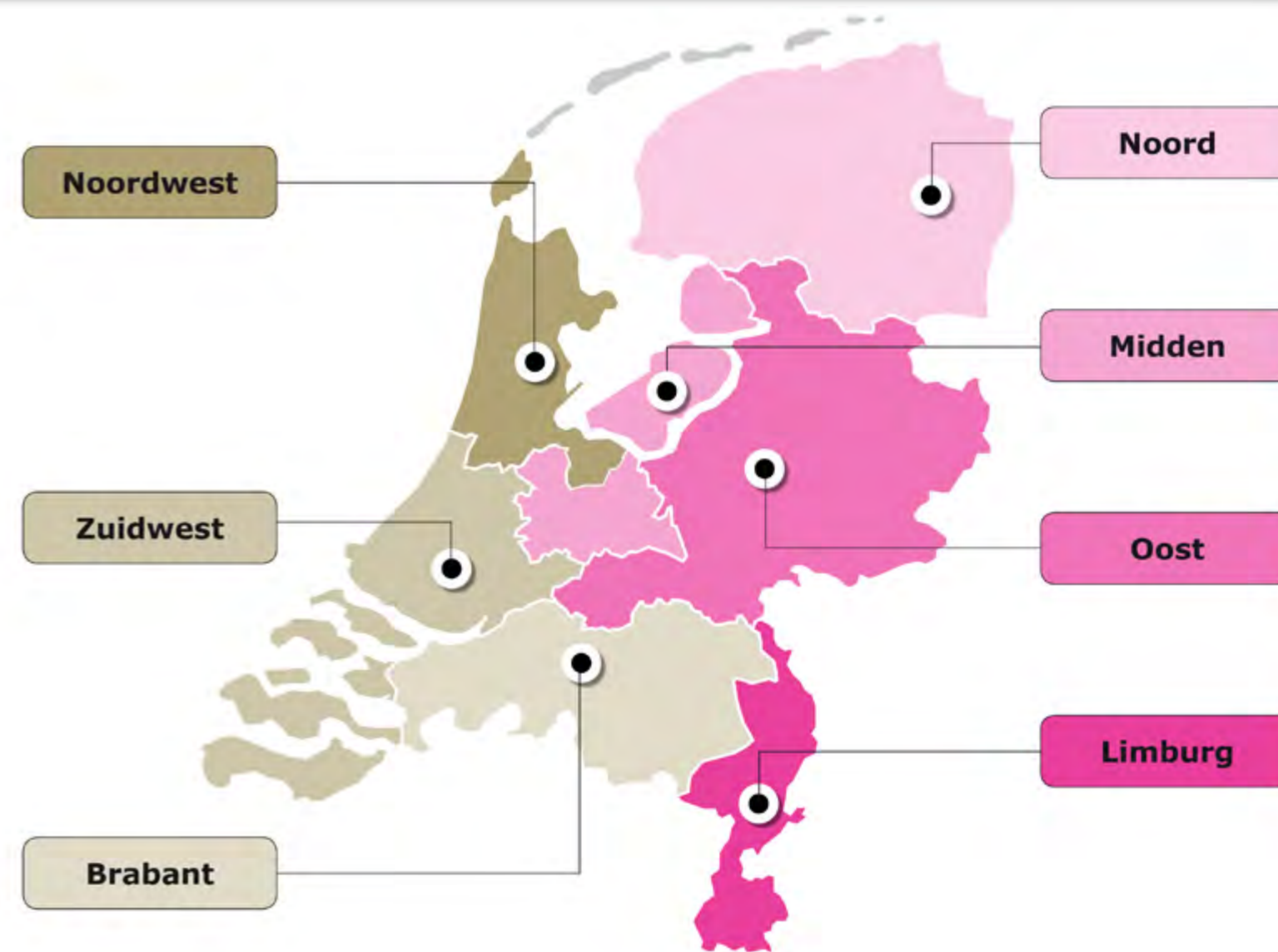
Tel mee met Taal

Taal voor het Leven is onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal van de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). 2016 was het eerste jaar van dit actieprogramma. Met dit programma geeft het kabinet een extra impuls om te zorgen dat mensen met een beperkte taalvaardigheid niet aan de kant komen te staan. Dit actieprogramma kent een vijftal actielijnen, waar Taal voor het Leven er een van is.

Het ondersteuningsprogramma Taal voor het Leven is als onderdeel van dit actieprogramma vanaf 2016 in het hele land beschikbaar

Doelstellingen en resultaten

Taal voor het Leven is een ondersteuningsprogramma dat vraaggericht werkt voor gemeenten en andere partners. Materialen en instrumenten sluiten zo veel mogelijk aan op de doelen en behoeften van de gebruikers (zie pagina 10). Afhankelijk van de beleidswensen van de gemeente en de lokale infrastructuur, passen onze medewerkers hun ondersteuning aan. In 2016 was onze hoofddoelstelling om Taal voor het Leven uit te breiden van zes arbeidsmarktregio's naar alle 35 arbeidsmarktregio's. We richten ons daarbij intensief op gemiddeld drie gemeenten per arbeidsmarktregio. In de praktijk blijkt dat meer gemeenten in een regio aan de slag willen met Taal voor het Leven. In 2016 ondersteunden we dan ook circa 100 gemeenten en taalnetwerken intensief en nog eens 100 gemeenten en taalnetwerken op aanvraag.

**TAAL VOOR HET LEVEN
BESTRIJKT MET INGANG VAN 2016
HEEL NEDERLAND DOOR MIDDEL
VAN ZEVEN RAYONS.**

Aanmeldingen

Via de Nationale Bellijn en aanmeldformulieren op onze websites taalvoorhetleven.nl en lezenenschrijven.nl hebben in 2016 meer dan 4.000 personen contact met ons opgenomen.

DOELSTELLINGEN TAAL VOOR HET LEVEN VOOR DRIE JAAR, 2016-2018	RESULTATEN 2016	TOELICHTING
We bereiken in drie jaar 45.000 cursisten uit 100 lokale taalnetwerken. Zij scoren aantoonbaar beter op taalbeheersing en maatschappelijke participatie.	Onze partners hebben via de Taal voor het Leven-aanpak in 2016 samen 23.988 cursisten bereikt. Uit onderzoek naar de pilot Taal voor het Leven blijkt dat binnen zes maanden 70% van de deelnemers zijn taalvaardigheden verbetert.	Samen met onze partners zijn de belangrijkste doelstellingen voor het eerste jaar van Tel mee met Taal behaald. Samen met Maastricht University, Educational Research & Development (ERD, School of Business and Economics) monitoren we de impact van het programma op de deelnemers. De eerste resultaten verwachten we in 2017.
In drie jaar leiden we 15.000 vrijwilligers op, ingebed in de taalnetwerken van Taal voor het Leven.	In 2016 zijn 7.454 vrijwilligers opgeleid.	We hebben de doelstellingen voor het eerste jaar ruimschoots behaald. Ook zijn inmiddels door het hele land 100 gecertificeerde vrijwilligerstrainers inzetbaar.
We zetten in het taalnetwerk (gemeenten, UWV, bedrijven en zorginstellingen) 60.000 basismeters in met als doel laaggeletterden te vinden.	In 2016 zijn bijna 16.000 basismeters ingezet. In ongeveer 35% van de gevallen volgt een indicatie voor laaggeletterdheid.	Het is niet gelukt in het eerste jaar 20.000 basismeters te laten afnemen. De komende jaren kijken we op welke wijze het screenen (onder meer met de Basismeter, contextgericht vragen, Taalverkenner en zelftest) het meest effectief is in welke specifieke situatie en maken we deze inzet ook zichtbaar.
Minimaal 35 Taalhuizen openen de deuren. In ieder geval één per arbeidsmarktregio.	Er zijn in 2016 maar liefst 202 Taalhuizen geopend. Nog niet elke arbeidsmarktregio heeft een Taalhuis.	De doelstelling voor 2016 is ruim behaald. Naast de geopende Taalhuizen, zijn op circa 60 plaatsen in Nederland partners bezig met de oprichting van een Taalhuis. In 73% van de gevallen is een Taalhuis gevestigd in een bibliotheek. Bij een Taalhuis zijn vaak de gemeente, bibliotheek, roc's, commerciële taalaanbieders, vrijwilligers- en welzijnspartijen betrokken.

Andere Taal voor het Leven-programma's

Op termijn verwachten we steeds meer cursisten te bereiken via verdiepende Taal voor het Leven-programma's. Nu al wordt circa 17% van alle cursisten bereikt via het EVA-programma. Naar verwachting nemen in 2017 de aantallen bereikte cursisten via de programma's Voel je goed!, Taalkans voor de Veenkoloniën en Voor 't zelfde geld uit de schulden ook toe.

Stappen Taal voor het Leven

De lokale methode van Taal voor het Leven bestaat uit vier stappen:

- Bereid zijn**
 Met Taal voor het Leven-partners maken we gemeenten en organisaties bewust van laaggeletterdheid. We bespreken de gevolgen voor de samenleving en wat het kan opleveren als je bereid bent er wat aan te doen.
- Vinden**
 Gemeenten en organisaties zetten zich in om laaggeletterden te vinden en te bereiken en (taal)vrijwilligers, beroepskrachten en andere samenwerkingspartners te vinden en/of te werven en te enthousiasmeren.
- Opleiden**
 Taal voor het Leven organiseert trainingen voor zowel laaggeletterden als (taal)vrijwilligers en professionals.
- Volgen**
 Om te achterhalen of de lokale aanpak succes heeft, volgen we de vorderingen van cursisten en vrijwilligers en meten we de tevredenheid van cursisten, begeleiders en partnerorganisaties. De meeste cursisten ontwikkelen binnen zes maanden een betere taalvaardigheid en verwerven een betere plek in de samenleving.

PRAKTIJKVOORBEELD

Taalometers bij UWV: interview met Agneta Meijer van UWV Emmen

AGNETA MEIJER
UWV Emmen

Het inzetten van de Taalometer is een handig hulpmiddel voor bedrijven en organisaties om snel de taalvaardigheid van hun klanten en medewerkers te testen. Dat dacht UWV in Emmen ook en na het afnemen van de Taalometer bij hun klantengroep van zo'n 200 jongeren zagen ze opmerkelijke resultaten. Tijd voor een gesprek met Agneta Meijer, projectleider Leren en Werken en adviseur voor de doelgroep jongeren bij UWV in Emmen.

Waarom wilden jullie de Taalometer afnemen?

"Iedereen die iets wil met werken en leren kan bij ons terecht. Mensen die loopbaanvragen hebben, komen bij ons Competentie Testcentrum terecht. Ze maken deze tests in principe thuis. Wij willen graag dat bij deze groep, voorafgaand aan het

maken van de testen, de Taalometer wordt afgenomen om te kijken of ze überhaupt de vragen begrijpen. Daarnaast vullen alle jongeren met een scholing tot niveau 4 van het middelbaar beroepsonderwijs die een WW-uitkering aanvragen, ook de Taalometer in."

Wat voor resultaten vonden jullie na het afnemen van de Taalometer?

"Tijdens onze proef kwamen we erachter dat van de 44 jongeren die een diploma op mbo 3- of mbo 4-niveau hebben, zo'n zeventien jongeren de Taalometer niet haalden op 2F-niveau. Wij hadden zelf eerst niet het vermoeden dat er zo veel mensen bij ons binnenkomen die moeite met lezen en schrijven hebben."

Wat gaan jullie met deze resultaten doen?

"Wat we nog erg lastig vinden is om de mensen die onvoldoende scores op de Taalometer vervolgens zover te krijgen naar een Taalpunt te gaan. Een voorbeeld is een mevrouw die secretariaal medewerker is en de Taalometer niet voldoende invult. Deze mevrouw zei tegen me: 'Joh, dat wist ik wel, ik ben niet goed in taal. Maar ik red me wel.' We merken dat vooral jongeren geen zin hebben om weer naar school te gaan, of ze zien de meerwaarde niet om er nu iets aan te doen."

Passen de medewerkers van UWV nu hun werkwijze aan?

"Ja, waar we normaal gesproken mensen uitnodigen voor een workshop in een groep,

nodigen we ze in plaats daarvan uit voor een een-op-eencontact om een goed cv en goede brief te kunnen maken. Als je niet over taal spreekt tijdens de gesprekken met klanten, kan het zijn dat onderliggende problemen ook niet boven tafel komen, terwijl dit onderdeel juist belangrijk is om een snelle uitplaatsing op de arbeidsmarkt te bevorderen."

Wat betekent een goede samenwerking met de Taalpunten voor de doelgroep jongeren?

"Het is belangrijk dat we als UWV goed samen kunnen werken met de Taalpunten. In het bijzonder voor de doelgroep jongeren is het belangrijk dat iemand van het Taalpunt aanwezig zou zijn bij UWV, want dan hoeven ze minder stappen te zetten om aan de slag te gaan. Jongeren leven meer met de dag, ze hebben al eerder gewerkt, ze hebben al een diploma en ze vinden niet dat ze een probleem hebben. Dat maakt dat ze lastig te bereiken zijn."

Wat gaan jullie verder doen met de resultaten van de Taalometer?

"Het bieden van perspectief aan de klant is waar we als UWV voor staan. Als mensen een nieuwe baan zoeken, ligt er voor ons een taak om problemen met lezen en schrijven bespreekbaar te maken. Er ligt nu een plan van aanpak klaar om de Taalometer standaard in te zetten tijdens het consult en deze manier van werken gaat mogelijk vanaf begin volgend jaar van start."

AGNETA MEIJER

Educatie voor Vrouwen met ambitie

In Nederland heeft een op de acht vrouwen moeite met lezen en schrijven en een op de zes vrouwen moeite met rekenen. Laaggeletterde vrouwen hebben minder kansen op de arbeidsmarkt en zijn hierdoor vaak ook onvoldoende economisch zelfstandig. Voor vrouwen tussen de 30 en 55 jaar die Nederlands spreken, hun basisvaardigheden willen verbeteren en economisch zelfstandiger willen worden, is in 2015 een nieuw pilotprogramma gestart: **Educatie voor Vrouwen met Ambitie (EVA). Vrouwen die deelnemen aan EVA willen graag (vrijwilligers)werk vinden of een opleiding volgen. EVA is een landelijke verdieping van het ondersteuningsprogramma Taal voor het Leven.**

2016

In 2016 was het doel om met de EVA-pilot 2.000 vrouwen te bereiken die in een van de pilotgebieden (Amsterdam, Utrecht, regio Tilburg, Drenthe en Friesland) aan hun vaardigheden gingen werken in vrouwenleergroepen en 3.000 vrouwen die dit gingen doen via de website evaenik.nl. We verbeterden in 2016 de website aan de hand van een gebruikerstest. Daarnaast ontwikkelden we nieuwe vrijwilligersmaterialen en nieuwe digitale lesmaterialen, waaronder een sollicitatiespel.

Door goede samenwerking met onze partners in de regio zijn alle doelen behaald. Door voortdurend te evalueren leerden we in 2016 de doelgroep en de behoeften van partners steeds beter kennen, zodat we EVA in 2017 verder kunnen optimaliseren. We leggen in de laatste fase meer nadruk op maatwerk, de ontwikkeling van extra genderspecifiek lesmateriaal en extra begeleiding van vrijwilligers. Daarnaast ontwikkelen we een campagne om EVA-vrouwen via social media beter te leren kennen en te activeren.

Bezoek minister Bussemaker aan Vrouw en Vaart in Amsterdam

Minister van OCW Jet Bussemaker bracht 14 november 2016 een werkbezoek aan Vrouw en Vaart in Amsterdam Slotervaart. Zij sprak hier met vrouwen uit de EVA-doelgroep over het ontwikkelen van hun dromen en ambities. Ook lanceerde zij het sollicitatiespel op evaenik.nl. Deze lancering was onderdeel van een online-campagne voor de website en het spel.

MINISTER BUSSEMAKER LANCEERT HET SOLLICITATIESPEL.

PRAKTIJKVOORBEELD

Sharmila Sobhie (43) ‘Was ik maar eerder kok voor Thuis afgehaald geworden’

SHARMILA SOPHIE

Haar passie voor koken en bakken brengt Sharmila Sobhie in de praktijk als thuiskok voor Thuis afgehaald. Ze bereidt gerechten voor burens en kennissen, maar wil het groter aanpakken. Taal is daarbij een nuttig instrument.

“Toen de jongste van mijn twee zonen op de peuterspeelzaal zat, nam ik vaak zelfgebakken hapjes mee. Ik zei altijd: daar wil ik ooit meer mee gaan doen. Dat kon toen iemand mij wees op Thuis afgehaald. Dat is een website waarop je zelfgemaakte gerechten aanbiedt. Je geeft bijvoorbeeld aan: donderdag maak ik negen porties boerenkool. Wie trek heeft, kan zich aanmelden. Wil iemand het om bijvoorbeeld half zes komen ophalen, dan zorg ik dat het klaar staat in bakjes. Zie ik dat mijn negen porties binnen no-time besproken zijn, dan kan ik het aantal verhogen. Als het erg lekker is wat je maakt, houden mensen je site in de gaten om niet achter het net te vissen.

24Kitchen

Ik maak van alles: koude en warme gerechten, Nederlandse en hindoestaanse gerechten. Wat Jamie Oliver op ‘24Kitchen’ laat zien, kan ik ook maken. Maaltijden die je afhaalt of laat thuisbezorgen zijn vaak ongezond, maar alles wat ik maak is gezond. Mijn klanten betalen natuurlijk, maar het bedrag is heel laag. Want ik moet natuurlijk wel inkopen doen. En ik verreken de bedragen die ik per maand betaal voor de

registratie en die ik per verkocht gerecht moet afdragen. Inmiddels ben ik mijn horizon aan het verbreden. Ik heb twee cateringopdrachten achter de rug. Voor de eerste maakte ik roti’s, voor de tweede - samen met twee collega’s - allerlei hapjes. Daarnaast wil ik me onderscheiden. Ik ben heel creatief en merk dat werkende ouders weinig tijd hebben om voor traktaties te zorgen als hun kinderen jarig zijn. En met Sinterklaas en kerst focus ik me op speciale taarten. Ik heb allemaal leuke ideetjes.

Zelfstandigheid

Voordat ik bij Thuis afgehaald begon, kreeg ik een korte cursus. Daarin leer je de ins en outs: hoe je jezelf als thuiskok presenteert, met internet omgaat, gerechten omschrijft, e-mails beantwoordt. Die cursus wordt verzorgd door Stichting Lezen & Schrijven. Eén Afrikaanse dame moest afhaken omdat haar taalgebruik niet optimaal was. Voor mij is schrijven geen probleem, ik ben al 43 jaar hier. Het fijne van Thuis afgehaald vind ik dat je kunt klaarmaken wat je wilt, zelf je tijd kunt indelen, je eigen geld kunt verdienen. Een stukje zelfstandigheid. Ik had het veel eerder moeten doen.”

Taal voor het Leven
 Internationaal

 Taalmeters bij UWV
 Projecten

Educatie voor Vrouwen met ambitie

Koken bij Thuis afgehaald

[Voel je goed!](#)

'Ik ben 30 kilo afgevallen, sinds ik begrijp wat ik eet.'

Verwijs door naar
 Voel je goed!

En help laagopgeleide volwassenen met overgewicht aan een gezonder leven.

Voel je goed!

Voel je goed! is een vernieuwend project voor volwassenen met overgewicht die moeite hebben met taal. We combineren in dit project eet- en beweegadviezen van een diëtist met lessen in gezondheidsvaardigheden gegeven door een vrijwilliger. Met als verwacht resultaat een duurzame, gezondere leefstijl en een gezonder gewicht.

VOEL JE GOED! IN HET KORT

Coproductie laaggeletterden en kennisorganisaties

In 2016 is samen met kennisinstituten, diëtisten, vrijwilligersorganisaties en ervaringsdeskundigen wervings- en scholingsmateriaal ontwikkeld voor trainers, vrijwilligers en deelnemers. De intensieve samenwerking met de doelgroep zelf en genoemde organisaties levert lesmateriaal van hoge kwaliteit op.

Ex-laaggeletterden die ervaring hebben met afvallen spelen als ervaringsdeskundigen een grote rol in het materiaal. Zo geven zij tips over gezonder eten en vertellen zij hun persoonlijke verhaal over problemen die ze hadden in de communicatie met hun zorgverlener. Alle trainers en vrijwilligers hebben in 2016 trainingen gevolgd om in 2017 van start te kunnen.

Vooruitkijken

2017 staat in het teken van de werving en scholing van Voel je goed!-deelnemers. Daarnaast worden de effecten van het project wetenschappelijk onderzocht. Het project voeren we uit in de steden Den Haag, Hengelo (O), Rotterdam en Zoetermeer.

Voel je goed! is onderdeel van [Taal voor het Leven](#) en daarmee ook van het driejarige actieprogramma [Tel mee met Taal](#) (2016-2018).

Voel je goed! wordt mede mogelijk gemaakt door [Fonds NutsOhra \(FNO\)](#), [Lidl](#), [Achmea](#), [Ipskamp Printing](#) en Fonds Taal maakt gezonder.

Internationaal

Internationale programma's en projecten

Stichting Lezen & Schrijven is ook internationaal actief en opereert vanuit Brussel onder de naam [Reading & Writing Foundation](#). Een op de vijf mensen in Europa heeft moeite met lezen, schrijven en digitale vaardigheden. Dit zijn 70 miljoen Europeanen die niet volledig kunnen participeren. De stichting wisselt kennis uit met vergelijkbare organisaties in andere Europese landen.

Speciaal Gezant

H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden is Speciaal Gezant Geletterdheid namens UNESCO en legt in die hoedanigheid internationale werkbezoeken af in Europa en daarbuiten. Op diverse plekken verbindt ze organisaties om gezamenlijk geletterdheid op de internationale agenda te zetten.

In 2016 is besloten het Speciaal Gezantschap van Prinses Laurentien te continueren. In 2016 is zij als erelid toegetreten tot UNESCO's Global Alliance for Literacy (GAL). GAL richt zich op 'Sustainable Development Goal 4.6' en moet de komende jaren

als katalysator fungeren om laaggeletterdheid onder volwassenen en jongeren hoog op de internationale politieke agenda te krijgen.

Public Libraries 2020

Het programma Public Libraries 2020 (PL2020) creëert aandacht voor het belang van openbare bibliotheken als lokale 'community hub'. Een belangrijk PL2020-evenement in 2016 was 'Generation Code, born in the Library' van 17 tot en met 19 oktober in Brussel. Het evenement vond plaats in het Europees Parlement en werd geopend door prinses Laurentien en euro-commissaris Tibor Navracsics. Het evenement had als doel Europese beleidsmakers te laten zien hoe belangrijk openbare bibliotheken zijn en wat deze al doen aan nieuwe digitale vaardigheden. Vertegenwoordigers van 27 bibliotheken in Europa gingen in gesprek met Europarlementariërs uit hun eigen land. Ruim 50 Europarlementariërs werden lid van de Members of European Parliament (MEP) Library Lovers Group. Hiermee is het doel om de nieuwe rol van bibliotheken onder de aandacht te brengen van de Europarlementariërs ruimschoots behaald.

ELINET

Met de organisatie van de ELINET-conferentie op 21 januari 2016 in Amsterdam eindigde voor de stichting een tweejarig project binnen het European Literacy Policy Netwerk. ELINET is opgericht in 2014 en zorgt voor verbinding tussen 77 partnerorganisaties uit 28 landen. Samen promoten zij het maken van beleid op het gebied van geletterdheid in Europa. In het netwerk zitten onder andere ministeries, nationale agent-schappen, universiteiten, vrijwilligersorganisaties en een aantal bestaande netwerken voor dit thema.

PRINSES LAURENTIEN, EUROCOMMISSARIS TIBOR NAVRACSICS, IFLA SECRETARIS-GENERAAL GERALD LEITNER, DG CONNECT DEPUTY DIRECTOR GENERAL CLAIRE BURY EN DE CO-HOSTS VAN DE EXPOSITIE EUROPARLEMENTARIËRS MICHAL BONI, ANTANAS GUOGA, SEAN KELLY, EVA PAUNOVA EN CATHARINE STIHLER.

Projecten

Taalkans voor de Veenkoloniën

In de Veenkoloniën wonen relatief veel mensen met een lage opleiding en er zijn grote gezondheidsverschillen tussen laag- en hoogopgeleiden. Mensen met een lage opleiding overlijden zeven jaar eerder en leven negentien jaar in minder goede gezondheid dan mensen met een hoge opleiding. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wil de gezondheidsverschillen in die regio verkleinen. Stichting Lezen & Schrijven krijgt, via het Zorg Innovatie Forum, de kans bij te dragen aan het verkleinen van deze verschillen via de aanpak van laaggeletterdheid in dit gebied.

In 2016 is het project gestart met de uitvoering van een inventarisatie en het opstellen van een tweejarig plan. Het project heeft als doel om in dertien gemeenten in Groningen en Drenthe de Taal voor het Leven-aanpak te intensiveren. Naast de aandacht voor lezen en schrijven leggen we een extra accent op de verbetering van gezondheidsvaardigheden, zoals afvallen en gezond eten. Het verbeteren van gezondheidsvaardigheden is cruciaal om gezondheidsverschillen te verminderen.

Voor 't zelfde geld uit de schulden

Het ministerie van SZW heeft in september 2016 subsidie toegekend voor het pilotproject Voor 't zelfde geld uit de schulden. Met het project richten we ons, in samenwerking met het bedrijfsleven, op de verbetering van de basisvaardigheden van schuldenaren. Het project gaat in 2017 van start in Tilburg, Den Haag en Amsterdam, in samenwerking met verschillende schuldeisers, zoals zorgverzekeraars, energieleveranciers en woningcorporaties. We onderzoeken of het verbeteren van basisvaardigheden als taal en rekenen een duurzaam positief effect heeft op de financiële vaardigheden en de situatie van schuldenaren, en op welke wijze het voor bedrijven lonend is om hieraan mee te werken. De schuldeisers krijgen via screeningsinstrumenten van Stichting Lezen & Schrijven een indicatie of iemand mogelijk laaggeletterd is. Een aantal laaggeletterden krijgt vervolgens een traject aangeboden waarmee ze hun financiële vaardigheden kunnen ontwikkelen. Het effect van het project wordt getoetst door onder meer Universiteit Maastricht, die kijkt naar de ontwikkeling van de deelnemende schuldenaren.

Alliantie gezondheid en geletterdheid

In 2016 zijn 24 nieuwe partners toegetreden tot de Alliantie gezondheid en geletterdheid. In totaal zijn 69 partners lid van de alliantie. De coördinatie van de alliantie ligt bij het Nationaal Programma Preventie-onderdeel Alles is gezondheid... en Stichting Lezen & Schrijven gezamenlijk. De partners van de alliantie wisselen kennis en ervaring uit rond de aanpak van laaggeletterdheid vanuit het gezondheids perspectief. Foto1. Alliantie

Gezamenlijke bijeenkomst

De Alliantie gezondheid en geletterdheid heeft samen met de Alliantie Gezondheidsvaardigheden in november 2016 een netwerkbijeenkomst met ruim 100 deelnemers in De Haagse Hogeschool georganiseerd. De deelnemers hebben kennis gedeeld en ervaringen uitgewisseld over de aanpak van laaggeletterdheid en over effectief communiceren met mensen met lage gezondheidsvaardigheden in de zorg. Er waren bijdragen van onder andere het Nederlands Huisartsen Genootschap en Universiteit Maastricht.

Taal voor het Leven
Internationaal

Taalmeters bij UWV
Projecten

Educatie voor Vrouwen met ambitie

Koken bij Thuis afgehaald

Voel je goed!

Niedrlknpargereek
(bom) erenst asjsbadf yu ktomshu
(fmordtho-lanemtiksm) werdijsrđ
Atr., 5.2.11 tui ed VPA

Samen maken wij verhalen

Agendering

Moeite hebben met lezen en schrijven heeft grote gevolgen voor het dagelijks leven. De gevolgen van laaggeletterdheid zijn overal in de samenleving merkbaar. Zo weten we dat laaggeletterden minder gezond zijn en vaak hun medicatie verkeerd gebruiken. Ook in bedrijven kan laaggeletterdheid een drempel vormen om bijvoorbeeld veiligheidsinstructies goed op te volgen. Daarom zette Stichting Lezen & Schrijven zich ook in 2016 in om laaggeletterdheid op vele terreinen op de agenda te krijgen. Onder meer via de inzet van Taalambassadeurs, onze mobiele Trottertentoonstelling – die in januari in Helmond, in juni bij het VNG Jaarcongres in de Haarlemmermeer en in September in Eindhoven te zien was – en de Week van de Alfabetisering.

Thema's werk, geld, gezondheid

Laaggeletterdheid heeft invloed op vele onderdelen van iemands leven: gezondheid, inkomen, armoede, werk en participatie. Laaggeletterden zijn vaak ongezonder, leven minder zelfstandig en hebben een grotere kans om schulden te maken dan geletterden. Omdat laaggeletterdheid op deze onderdelen van het leven invloed heeft, geven we gericht aandacht aan de maatschappelijk gevolgen van laaggeletterdheid op deze specifieke thema's.

Aandacht voor digitale vaardigheden

In onze communicatie benadrukken we bijvoorbeeld hoe onze activiteiten aansluiten op ontwikkelingen in het sociaal domein. We bieden (nieuwe) onderzoeken en instrumenten aan en brengen een netwerk van experts samen. In juni 2016 communiceerden we op deze manier intensief over het thema 'digitale vaardigheden'. Vooral voor het delen van kennis en het verstevigen van relaties met partners was deze communicatie succesvol.

Aandacht voor armoede, schulden en laaggeletterdheid

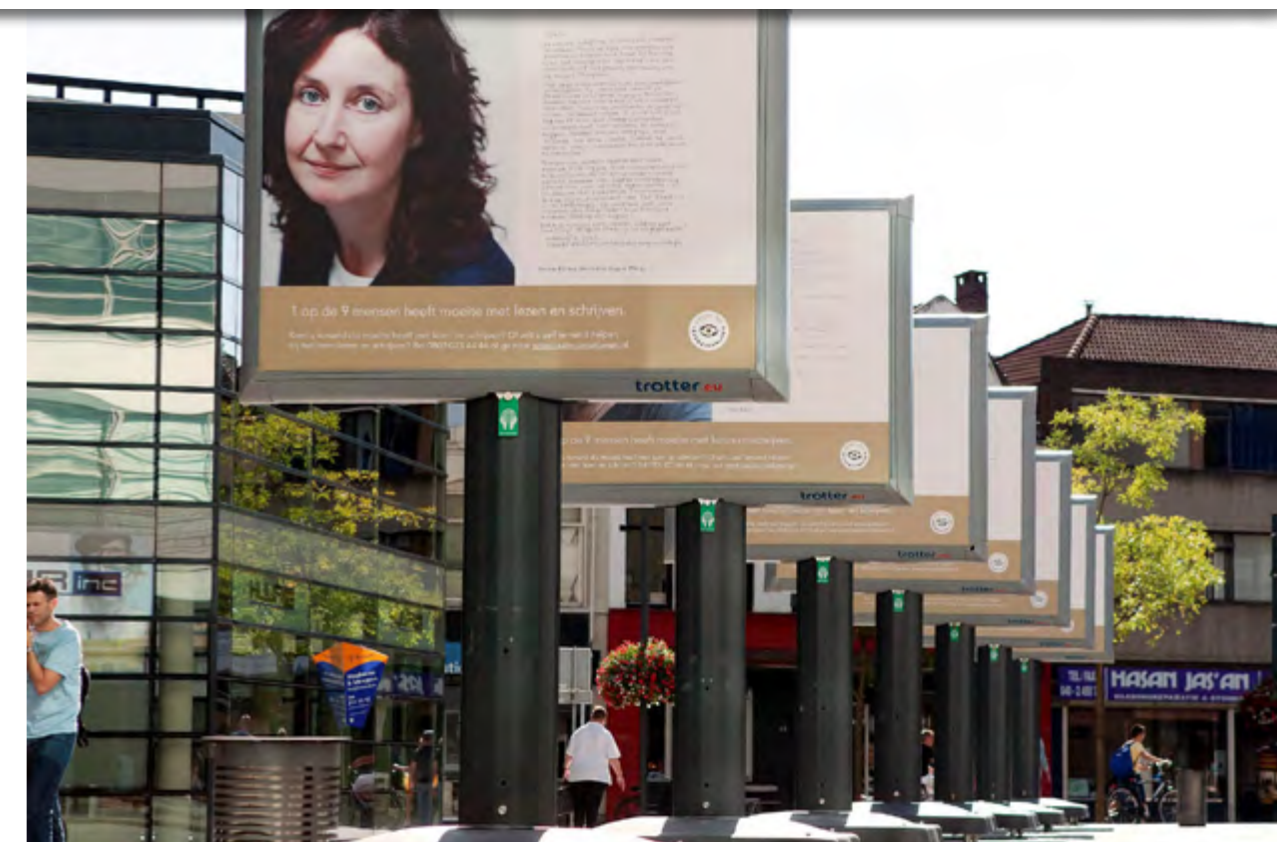
In oktober 2016, rondom Wereldarmoededag, besteedden we extra aandacht aan de relatie tussen laaggeletterdheid en financiële problemen. We publiceerden een aantal voorbeelden uit de praktijk over laaggeletterden met schulden. Deze werden overgenomen of gedeeld door onder andere VNG, Movisie, Divosa, Zorg+Welzijn, U Centraal, Includio en Achmea.

Laaggeletterdheid en digitalisering

Een van de hoogtepunten in 2016 was de lancering van de Digimeter bij UWV Haaglanden door Tineke Netelenbos, voorzitter van ECP, Platform voor de InformatieSamenleving. Computers en digitalisering zijn een dagelijkse zorg voor veel laaggeletterden. Taalambassadeurs vertelden bij de lancering over hun ervaringen en hoe zij aankijken tegen digitalisering. Marco Zeeman, Taalambassadeur: "Ik nam ontslag toen de digitale dossiers werden geïntroduceerd, want daar kon ik niet mee werken en dat durfde ik niet te zeggen."

Armoede en Schulden

In 2017 gaan we extra aandacht besteden aan de thema's 'werk' en 'geld'.

TROTTER TENTOONSTELLING IN EINDHOVEN

LANCERING DIGIMETER

PRAKTIJKVOORBEELD

Aandacht voor laaggeletterdheid bij financiële problemen

Veel (schuld)hulpverleners en vrijwilligers komen het in hun werk tegen: cliënten met stapels ongeopende post. Niet iedereen staat erbij stil dat dit kan komen doordat de cliënt moeite heeft met taal of rekenen. Administratie bijhouden, toeslagen aanvragen of rekeningen begrijpen is dan een grote uitdaging. De Utrechtse welzijnsorganisatie U Centraal pakt dit samen met de buurtteams aan. Zij organiseren de cursus Voor 't zelfde geld uit de schulden voor cliënten die moeite hebben met taal en meer grip op hun persoonlijke financiën willen krijgen.

Meerwaarde

Projectleider Marleen van Zijl van U Centraal is erg te spreken over de geïntegreerde aanpak. "Het heeft absoluut een meerwaarde om bij

mensen met financiële problemen aandacht te hebben voor laaggeletterdheid. We zien in de praktijk dat het de reden kan zijn waarom iemands administratie niet lukt. Voor 't zelfde geld uit de schulden past hier goed bij. De inhoud is laagdrempelig en praktijkgericht. Precies waarvan je denkt: ja, dat heeft iemand nodig!"

Samen met buurtteams

In september 2016 startte de eerste cursus op de locatie van Buurtteam Ondiep Pijlsweerd. De negen deelnemers waren cliënten van verschillende buurtteams in Noordwest-Utrecht. Zij waren zo enthousiast dat er een extra, zesde, les werd georganiseerd. Marleen: "Onze ambitie is dat in 2017 alle buurtteams deze aanpak omarmen en dat we de cursus in elke wijk aanbieden. Ook is het belangrijk dat de bewoners van de stad Utrecht weten van de cursus en dat die een perfecte mogelijkheid voor hen kan zijn." Deelnemers werken met Voor 't zelfde geld uit de schulden niet alleen aan het op orde krijgen van hun administratie, maar ook aan taal en rekenen. Dit helpt hen om een stabiele financiële situatie te creëren. Het lesmateriaal bevat lees-, schrijf- en rekenopdrachten over bijvoorbeeld internetbankieren, onverwachte uitgaven en verzekeringen.

Van elkaar leren

Liselotte Anbeek en Sandra Rellum zijn vrijwilliger bij U Centraal en geven samen de cursus Voor 't zelfde geld uit de schulden. Zij

hebben een training gevolgd waarin zij meer leerden over laaggeletterdheid en hoe ze het lesmateriaal kunnen gebruiken. Sandra: "Ik vind het heel leuk om te doen. Je leert de deelnemers echt iets waar zij in het dagelijks leven wat aan hebben, zoals internetbankieren." Liselotte: "We proberen vooral het inzicht te verbeteren. De deelnemers nemen bijvoorbeeld hun kassabonnetjes mee. Dan bekijken we samen wat zij die week gekocht hebben, welke keuzes zij maken en hoe dat eventueel beter kan. Doordat we samenwerken in een groep, leren de deelnemers ook van elkaar. Het is heel mooi om te zien dat ze door kleine stapjes te zetten meer zelfvertrouwen krijgen."

Zelfredzaamheid stijgt

Buurtteammedewerker en sociaal raadvrouw Esther Guijt ondersteunt de vrijwilligers en is tijdens de lessen beschikbaar voor vragen. Ook zij is positief over de aanpak. "Die sluit goed aan op de behoefte in de wijken: deze mensen willen graag dingen zelf kunnen doen. Het is fijn als de deelnemers straks de basis zelf kunnen doen en grip hebben op hun eigen financiële situatie. Als hun zelfredzaamheid stijgt, hoeven ze anderen niet meer te vragen om hen te helpen. Ik hoop dat het als een lopend vuurtje door de wijk gaat." Pieter-Bas van Steenis van het buurtteam in Ondiep Pijlsweerd sluit daarop aan: "Je helpt mensen pas echt als ze daarna ook iets zelf kunnen. Dan ben je echt goed bezig met hulpverlening. Zo'n cursus is een goede stap in die richting."

Thema's

Financiële problemen

Week van de Alfabetisering

Forum van A tot Z

PR en media

Week van de Alfabetisering

Ieder jaar in september organiseert Stichting Lezen & Schrijven rond Wereldalfabetiseringsdag de Week van de Alfabetisering. In deze week vragen we samen met honderden gemeenten, organisaties, scholen en vrijwilligers aandacht voor de 2,5 miljoen laaggeletterden in Nederland.

Met de Week van de Alfabetisering willen we laaggeletterdheid agenderen door zichtbaar te maken dat in heel Nederland talloze organisaties in actie komen. We willen mensen inspireren om iets aan laaggeletterdheid te doen, zodat meer mensen de kans krijgen om te leren lezen, schrijven, rekenen en omgaan met de computer. Tot slot willen we een groeiende maatschappelijke beweging creëren die laaggeletterdheid aanpakt. In 2016 hebben we onze doelstellingen ruim gehaald. Meer dan 3.000 activiteiten in het hele land lieten niet alleen zien wat de omvang van het probleem is, maar ook welke activiteiten er allemaal mogelijk zijn om met taal bezig te zijn en laaggeletterdheid onder de aandacht te brengen. Bijzonder in 2016 was dat regionaal een aantal grote activiteiten is georganiseerd, in samen-

werking met een groot aantal partners en veel deelnemers. Deze activiteiten hebben veel positieve reportages in regionale media opgeleverd (zie media pagina 24).

Officiële opening van de week

Op 4 september werd in de Tolhuistuin in Amsterdam de Week van de Alfabetisering officieel geopend. Tijdens deze bijeenkomst gaf de erevoorzitter van Stichting Lezen & Schrijven, prinses Laurentien, een belangrijk signaal: "Om de groei van ongelijkheid en dus van laaggeletterdheid te stoppen, moeten we minimaal 100.000 mensen per jaar scholen. Dat is vier keer zo veel als het aantal dat we nu jaarlijks bereiken."

De prinses riep Taalambassadeurs en netwerkpartners op om het gesprek aan te gaan met 100 burgemeesters en wethouders in het land. Ze riep op om samen te kijken hoe we nog veel meer mensen kunnen bereiken. Deze actie is direct na de Week van de Alfabetisering opgestart en inmiddels zijn er 50 gesprekken gevoerd. Ook staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Jetta Klijnsma, voorzitter van de Sociaal-Economische Raad Mariëtte

OPENING VAN DE WEEK VAN DE ALFABETISERING IN AANWEZIGHEID VAN (V.L.N.R.): YVONNE KROONENBERG (SCHRIJFSTER), MARIËTTE HAMER (VOORZITTER SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD), JETTA KLIJNSMA (STAATSSECRETARIS VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID), H.K.H. PRINSES LAURENTIEN DER NEDERLANDEN (ERE-VOORZITTER STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN), DICKY GINGNAGEL (TAALAMBASSADEUR), MEREL HEIMENS VISSER (DIRECTEUR BESTUURDER STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN), TINEKE WAGNER (TAALAMBASSADEUR), RICK VAN DE WESTELAKEN (PRESENTATOR), TON HEERTS (VOORZITTER MBO RAAD) EN GORMAH DADE (TAALAMBASSADEUR).

Hamer, voorzitter van de MBO Raad Ton Heerts en Inge Vossenaar, directeur Middelbaar Beroepsonderwijs bij het ministerie van OCW, hadden een belangrijke rol in het programma. "Er gaat een wereld open voor mensen die leren lezen en schrijven", aldus Klijnsma. "Die vaardigheden helpen enorm om armoede op afstand te houden."

De staatssecretaris kondigde tijdens de opening in de Tolhuistuin aan om € 350.000,- beschikbaar te stellen voor een project om laaggeletterden te bereiken die te maken hebben met armoede en schulden.

3.000 activiteiten zorgen voor bewustwording

Vele lokale taalnetwerken en organisaties als bibliotheken, taalaanbieders, bedrijven, welzijnsorganisaties en scholen organiseren in de Week van de Alfabetisering activiteiten. Sinds 2016 worden in elke provincie provinciale TaalHelden gekozen. Ook zijn er veel voorleesactiviteiten in bibliotheken en op scholen. In bibliotheken en soms op andere locaties werden ook dit jaar tientallen Taalhuizen geopend. Er waren veel bijeenkomsten van lokale taalnetwerken, zoals conferenties en taallunches. In Drenthe werd een minisymposium gehouden. Verder waren er onder andere taalwandelingen, lezingen, bijeenkomsten met vrijwilligers, Facebookacties, quizzes, dictees en taalmarkten. Ook was er een actie voor laaggeletterdheid in alle 250 filialen van Hans Anders en werd in meer dan dertig vestigingen van het tuincentrum GroenRijk voorgelezen uit 'Het ABC van Kikker'.

Voorlezen werkt!

Stichting Lezen & Schrijven benadrukte tijdens de landelijke voorleesdag op 6 september, samen met BoekStart, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, ActiZ, GGD GHOR en Dromenjager, dat alle kinderen een stimulerende

LINDA WAGENMAKERS LEEST VOOR UIT WOEZEL & PIP.

taalomgeving nodig hebben, zowel op school als thuis. Met een stimulerende taalomgeving dragen we bij aan het voorkomen van laaggeletterdheid op latere leeftijd. Tijdens de voorleesdag lazen bekende Nederlanders door het hele land voor uit een speciaal Woezel & Pip-boekje. De hele maand september is in de Efteling eveneens voorgelezen door bekende Nederlanders en zijn aan honderdduizend bezoekers boekjes met taalspelletjes en taaltips uitgedeeld.

KAMERLEDEN MICHEL ROG EN SADET KARABULUT OVERLEGGEN MET TAALAMBASSADEUR GRADDIE JANSSEN WELKE ARGUMENTEN TE KIEZEN IN HET DEBAT.

Verbindingen leggen in de Tweede Kamer

Om laaggeletterden te betrekken bij de Nederlandse politiek en politici de kans te geven kennis te maken met laaggeletterden, namen we het initiatief voor een debat tussen Tweede Kamerleden en laaggeletterden. Het debat stond op de officiële agenda van de Vaste Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het debat vond plaats in de oude zaal van de Tweede Kamer. Minister van OCW

Jet Bussemaker en Kamerleden Roelof Bisschop (SGP), Sadet Karabulut (SP), Henk Krol (50PLUS), Paul van Meenen (D66), Perjan Moors (VVD), Chantal Nijkerken-de Haan (VVD), Astrid Oostenbrug (PvdA), Michel Rog (CDA) en Karin Straus (VVD) coachten de teams in het debat. Na afloop noteerden zij hun belofte om laaggeletterdheid aan te pakken. De doelen om verbindingen te leggen zijn behaald. De beloften van de politici zijn [hier online](#) terug te lezen.

Spannende schrijfwedstrijd

Om basisschoolleerlingen op een positieve manier met taal bezig te laten zijn, organiseerden we een schrijfwedstrijd waar 200 klassen aan deelnamen. Via schrijftips van Paul van Loon maakten de leerlingen hun eigen verhaal bij de titel 'MaanMysterie', de titel van het nieuwste Dolfje Weerwolfje-boek dat in september 2016 verscheen. We hebben hiermee op een laagdrempelige manier laten zien dat schrijven leuk is. Ook hebben we met deze actie bij leerkrachten en ouders aandacht gevraagd voor het belang van het voorkomen van een taalachterstand door lezen en schrijven te stimuleren.

Provinciale TaalHelden

De TaalHeldenprijs is een bijzondere prijs voor bijzondere mensen. TaalHelden hebben zich in 2016 bijzonder verdienstelijk ingezet voor een beter geletterd Nederland. Tijdens de Week van de Alfabetisering zijn in alle provincies TaalHelden genomineerd, in totaal 144. In elke provincie werden drie provinciale TaalHelden gekozen. Alle provinciale TaalHelden konden vervolgens meedingen naar de titel van landelijke TaalHeld. Op deze manier kregen de TaalHelden

meer lokale en regionale aandacht voor hun bijdrage aan de aanpak van laaggeletterdheid. (Meer over de TaalHelden op pagina 23).

TaalHeldenverkiezing

Sinds 2015 reiken we jaarlijks de TaalHeldenprijs uit aan personen die zich in het voorgaande jaar bijzonder hebben ingezet voor een beter geletterd Nederland. De TaalHeldenprijs is in het leven geroepen toen prinses Laurentien in 2014 het voorzitterschap van de stichting overdroeg aan Marja van Bijsterveldt. De TaalHeldenverkiezing wordt volledig gefinancierd uit private gelden van onder meer de VriendenLoterij. De TaalHeldenprijzen worden mede mogelijk gemaakt door Achmea.

De TaalHeldenverkiezing van 2016

De doelstellingen van de verkiezing in 2016 waren:

- TaalHelden in het zonnetje zetten.
- Partnerorganisaties in de aanpak van laaggeletterdheid samenbrengen en bedanken.
- Laaggeletterdheid op de agenda zetten bij de media.

PRINSES LAURENTIEN LEIDT EEN INTERACTIEVE DIALOOG TUSSEN DE GENOMINEERDE TAALCURSISTEN EN HET PUBLIEK.

Op de uitreiking van de landelijke TaalHeldenprijs tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst kwamen ruim 400 bezoekers af, onder wie genomineerde TaalHelden, bestaande en potentiële partners. De gasten gaven het evenement een 4,1 uit 5. De TaalHelden kwamen in de media met reportages op de televisie van RTL Live, Shownieuws en RTV Utrecht en in diverse regionale en lokale kranten en royaltytijdschriften.

Schaalvergroting

Als specifieke invalshoek is in 2016 gekozen voor schaalvergroting: drie keer zo veel bezoekers als het jaar ervoor en een vernieuwende aanpak gericht op het inzetten van de expertise van de doelgroep zelf. Taalcuristen hadden als experts en ervaringsdeskundigen een plek op het podium en beantwoordden vragen van partners. Prinses Laurentien leidde dit interactieve vraaggesprek en haalde vragen op uit de zaal.

De TaalHelden van 2016

Dicky Gingnagel uit Amsterdam werd TaalHeld 2016 in de categorie Taalcursist. De bereidwilligheid van Dicky om zich vol overgave als Taalambassadeur in te zetten met als doel andere laaggeletterden over te halen zich te gaan scholen, typeert hem. Ook heeft Dicky door de jaren heen allerlei organisaties ervan weten te overtuigen dat laaggeletterden niet buiten de boot mogen vallen. Hierbij heeft hij eigenhandig oplossingen geboden om de toegankelijkheid van bijvoorbeeld de gezondheidszorg voor laaggeletterden te verbeteren. Dicky opent deuren door zijn oprechte verhaal, direct vanuit het hart gesproken.

Floor van Kan-Melzer uit Middelburg werd TaalHeld 2016 in de categorie Taalbegeleider. Floor koppelt sinds 2003 taalmaatjes en taalvragers aan elkaar. Daarbij is het bijzonder om te zien met hoeveel enthousiasme en bezieling zij dit doet. Ze heeft inmiddels al meer dan 500 taalvragers geholpen en gekoppeld aan meer dan 200 taalmaatjes. Ook heeft ze op eigen initiatief een maandelijks Taalcafé opgezet: SamenSprak Serre.

Sita Goedendorp-Sliep uit Leersum werd TaalHeld 2016 in de categorie Bruggenbouwer. Sita houdt zich bezig met het bevorderen van geletterdheid door deelname aan het plaatselijke Taalplatform. Sita was actief betrokken bij het opzetten van het Taalcafé en is daarnaast regionaal coördinator voor de besteding van de Wet educatie beroepsonderwijs-gelden. Met haar talent om mensen samen te brengen weet ze niet alleen te verbinden, maar ook initiatieven gefinancierd te krijgen die anders niet mogelijk waren.

TAALCURSISTEN GEVEN VANUIT HUN ERVARING ANTWOORD OP DILEMMA'S WAAR ORGANISATIES MEE TE MAKEN HEBBEN.

De TaalHeldenprijs wordt uitgereikt in drie categorieën:

1. Taalcursist: een (oud-) lees- en schrijfcursist en/of Taalambassadeur;
2. Taalbegeleider: iemand die lees- en schrijfcursisten begeleidt;
3. Bruggenbouwer: iemand die met bijzondere inzet een geletterde samenleving dichterbij brengt, bijvoorbeeld via zijn bedrijf of netwerkorganisatie.

Iedere winnaar krijgt de TaalHeldenspeld en een geldbedrag om naar eigen invulling te besteden.

Forum van A tot Z

Het Forum AtotZ is een uniek, onafhankelijk, informeel platform dat bestaat uit prominente en aansprekende Nederlanders. Op verschillende manieren zetten zij zich in om aandacht te vragen voor laaggeletterdheid. De leden dragen geen formele verantwoordelijkheid.

Forumleden 2016

Frits van Oostrom, Peter Bakker, Frans Bauer, Hans de Boer, Daphne Deckers, Wendy van Dijk, Adriaan van Dis, Huub van Doorne, Raphael Evers, Louise O. Fresco, Inez de Graaff, Pieter van den Hoogenband, Yvon Jaspers, Tania Kross, Kete Kervezee, André Knottnerus, Hendrik de Kubber, Paul de Leeuw, Paul van Loon, Ed Nijpels, André Rieu, Paul Rosenmöller, Paul Scheffer, Naema Tahir, Humberto Tan en Paul Witteman.

PR en media

Het behalen van vrije publiciteit is een belangrijk element om laaggeletterdheid op de agenda te zetten en een breed publiek te informeren over de omvang, inhoud en gevolgen van dit maatschappelijke probleem. Bekendheid van het probleem is belangrijk om individuen en

organisaties erbij te betrekken en te activeren om zelf aan de slag te gaan.

Door de verschijning van een rapport van de Algemene Rekenkamer over laaggeletterdheid begin 2016 was er gedurende het hele jaar veel aandacht van landelijke en regionale pers. Landelijke media-aandacht werd behaald in onder andere: Nieuwsuur, NRC en De Telegraaf. Daarnaast werd op andere momenten landelijke media-aandacht behaald rondom:

- het rapport 'Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede' (Trouw en De Telegraaf);
- de Week van de Alfabetisering (De Correspondent, De Volkskrant, AD, Binnenlands Bestuur, Nieuwsuur, Omroep Max, Goedemorgen Nederland, Shownieuws, Radio EenVandaag en veel regionale nieuwsmedia);
- het rapport 'Europese vergelijking systemen volwasseneneducatie en aanpak laaggeletterdheid' (Nieuwsuur, NOS en ANP);
- de nieuwjaarsbijeenkomst (RTL Live en Shownieuws).

FORUMLEDEN WENDY VAN DIJK, KETE KERVEZEE EN RABBIJN RAPHAEL EVERS.

Kennis & Innovatie

Waar liggen kansen? Welk effect heeft de aanpak van laaggeletterdheid? Verbetering van de taalvaardigheden van mensen is een doel, maar onze aanpak is er vooral op gericht om mensen beter te laten meekomen in onze maatschappij.

Uit onderzoek blijkt dat mensen die zich laten scholen gelukkiger, gezonder en actiever worden.

Om duidelijker te krijgen op welke terreinen de aanpak effect heeft, initieert Stichting Lezen & Schrijven diverse onderzoeken. Daarnaast ontwikkelen we samen met kennispartners en onderwijsinstellingen instrumenten en lesmaterialen om onder meer organisaties te ondersteunen in het bereiken, scholen en opleiden van vrijwilligers en laaggeletterden.

Onderzoek

Instrumenten en materialen

Onderzoek

De onderzoeken die de stichting initieert diepen de relatie tussen laaggeletterdheid en andere beleidsdomeinen verder uit. Daarnaast voeren we onderzoek uit naar de effecten van onze eigen programma's.

De volgende door Stichting Lezen & Schrijven geïnitieerde onderzoeken verschenen in 2016:

NAAM ONDERZOEK	ONDERZOEKSINSTELLING	BELANGRIJKSTE UITKOMSTEN	PUBLICATIEDATUM
SROI-analyse naar taalcursussen van PostNL. Het maatschappelijke rendement van investeren in laaggeletterdheid	Sinzer	Een taalcursus volgen heeft positieve effecten op competenties die van belang zijn voor werkgevers, zoals leiderschapscompetenties en professionele vaardigheden. Deelname leidt tot meer zelfvertrouwen, betere communicatie op de werkvloer en een betere uitvoering van taken.	Februari 2016
Toekomst van de educatie vanuit het perspectief van roc's	ecbo	De toekomst van educatietrajecten bij roc's ziet er zorgelijk uit. De infrastructuur brokkelt af, het aantal autochtonen dat deelneemt aan educatietrajecten daalt en door een vermindering van het aantal professionele docenten dreigt expertise te verdampen. Daartegenover staat een hoopgevende opkomst van regionale samenwerkingen in het verbinden van formele en non-formele educatie.	April 2016
Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Maastricht University, CBS	Met uitzondering van de provincie Utrecht (6,3%), heeft in elke provincie minimaal 10% van de inwoners moeite met lezen en schrijven. Hoewel er variatie tussen gemeenten bestaat, is laaggeletterdheid binnen zowel grote steden als middelgrote plaatsen en kleine kernen een probleem.	Mei 2016

Onderzoek

Instrumenten en materialen

De volgende door Stichting Lezen & Schrijven geïnitieerde onderzoeken verschenen in 2016:

NAAM ONDERZOEK	ONDERZOEKINSTELLING	BELANGRIJKSTE UITKOMSTEN	PUBLICATIEDATUM
Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede	ecbo, ROA, Maastricht University	Laaggeletterden hebben een grotere kans om arm te zijn en armen een grotere kans om laaggeletterd te zijn. Laaggeletterden leven ruim twee keer zo vaak onder de armoedegrens, zijn twee tot drie keer vaker langdurig arm, hebben een lager inkomen en banen met een lagere beroepsstatus dan niet-laaggeletterden.	Mei 2016
Taal als middel. Kansen voor verbeterde aanpak laaggeletterdheid in het gemeentelijk sociaal domein	Labyrinth	Gemeenten zien lees- en schrijfvaardigheden als essentiële voorwaarden voor het bereiken van resultaten op diverse beleidsterreinen, zoals bij werk en schuldhulpverlening. Zij zien taal als middel en niet als doel op zich. Het lukt gemeenten echter vaak niet de aanpak van laaggeletterdheid integraal onderdeel te maken van het sociaal domein. Plekken waar veel laaggeletterden komen worden hierdoor vaak niet optimaal benut. Het screenen op laaggeletterdheid is namelijk vaak geen onderdeel van het werkproces.	Mei 2016
Van gezonde taal tot familietaal naar werктаal. Een literatuuronderzoek naar de problematiek van taal en de impact van specifieke taalprogramma's in zes levensdomeinen	Educational Research & Development (ERD), School of Business and Economics, Maastricht University	Om goed te kunnen meedoen in de maatschappij en de arbeidsmarkt is kunnen lezen, schrijven en rekenen essentieel. Dit gaat verder dan de vaardigheid zelf: het is nodig om het 'vakjargon' van specifieke levensdomeinen gezondheid, werk, financiën, familie, digitaal en dagelijks leven te beheersen.	Juni 2016
Europese vergelijking systemen van volwassen-educatie en aanpak laaggeletterdheid	Educational Research & Development (ERD), School of Business and Economics, Maastricht University	Het aantal laaggeletterden in Nederland is gestegen. Tegelijkertijd blijkt dat Nederland relatief weinig investeert in volwasseneducatie en de aanpak van laaggeletterdheid, noch een sterke nationale infrastructuur volwasseneducatie kent.	November 2016

Onderzoek

Instrumenten en materialen

De volgende door Stichting Lezen & Schrijven geïnitieerde onderzoeken verschenen in 2016:

NAAM ONDERZOEK	ONDERZOEKSINSTELLING	BELANGRIJKSTE UITKOMSTEN	PUBLICATIEDATUM
Europese vergelijking systemen van volwassen-educatie en aanpak laaggeletterdheid	Educational Research & Development (ERD), School of Business and Economics, Maastricht University	Het aantal laaggeletterden in Nederland is gestegen. Tegelijkertijd blijkt dat Nederland relatief weinig investeert in volwasseneducatie en de aanpak van laaggeletterdheid, noch een sterke nationale infrastructuur volwasseneneducatie kent.	Juni 2016
Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen	Mesis	Mensen die moeite hebben met lezen of rekenen zijn oververtegenwoordigd onder schuldenaren. Schuldenaren die geen steun uit hun omgeving ervaren en van wie de omgeving niet weet dat er ernstige schulden zijn, scoren slechter op de lees- en rekentest. Dit is zorgelijk, omdat juist voor deze personen steun uit de omgeving van belang is.	Oktober 2016
De arbeidsmarkt-perspectieven van laaggeletterden in Nederland in 2020	ROA, Maastricht University	Laaggeletterden bevinden zich vaak in beroepssegmenten waar veel vervanging van huidige medewerkers wordt verwacht en waar bovendien veel concurrentie zal zijn. Een concurrentiestrijd te midden van een veranderende beroepsstructuur en een stijgend opleidingsniveau van de beroepsbevolking. Dit maakt dat laaggeletterden in de toekomst een nog kwetsbaardere positie op de arbeidsmarkt zullen krijgen.	November 2016
Feiten & Cijfers Geletterdheid 2016	Stichting Lezen & Schrijven met Maastricht University	Deze publicatie toont kerncijfers binnen de domeinen taalbeheersing, welzijn, arbeidsmarkt en economie, gezondheid, opleiding en ontwikkeling en ontplooiing.	November 2016

Te verschijnen onderzoeken

In 2017 verschijnen onder meer de volgende onderzoeken: een onderzoek naar de effecten van het ondersteuningsprogramma Taal voor het Leven, 'Preventie door Interventie' en een onderzoek naar de maatschappelijke kosten van laaggeletterdheid.

Instrumenten en materialen

Om professionals bewust te maken van laaggeletterdheid en organisaties te ondersteunen in het bijscholen van laaggeletterden, ontwikkelen we samen met landelijke kennispartners en onderwijsinstellingen, lesmaterialen en instrumenten.

Wij hebben screeningsinstrumenten ontwikkeld om laaggeletterden te vinden. Ook werken wij met e-learnings om professionals die met laaggeletterden te maken hebben, te informeren en te trainen. We zorgen voor taalniveauperhogend lesmateriaal en thematisch lesmateriaal, zodat iedereen scholing op maat krijgt.

2016 stond onder meer in het teken van:

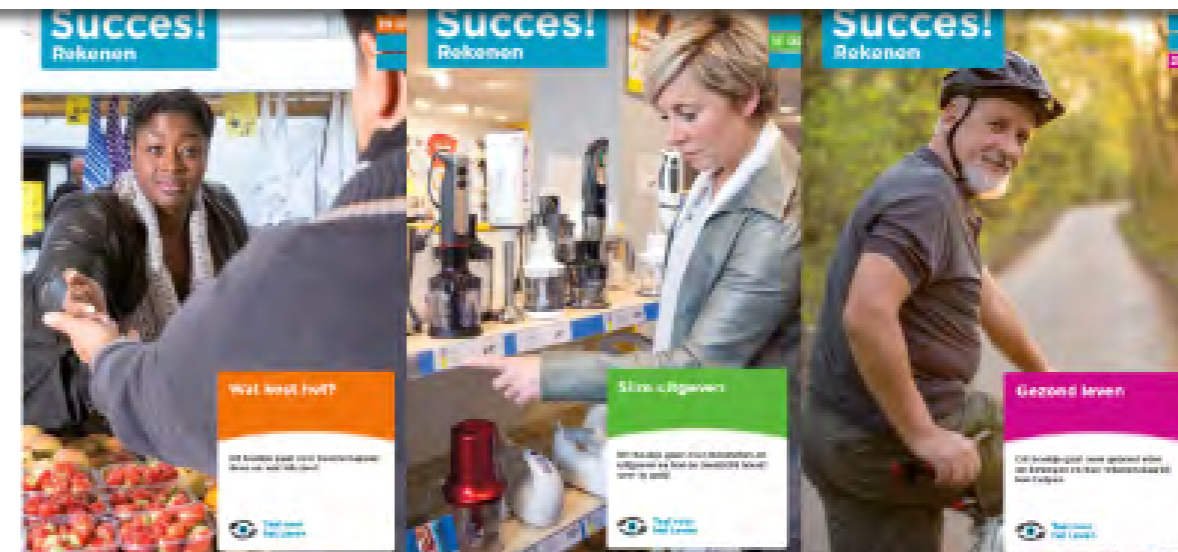
- overzicht houden van de vraag (vanuit partners, vrijwilligers, cursisten, collega's) en het aanbod van Stichting Lezen & Schrijven op het gebied van lesmateriaal;
- al het bestaande aanbod analyseren en evalueren;
- een ontwikkelagenda voor lesmaterialen voor Taal voor het Leven opstellen;
- het beheer en de uitgifte van materialen coördineren en onze dienstverlening optimaliseren.

Nieuwe instrumenten

In 2016 hebben we in samenwerking met ECP, Platform voor de Informatiesamenleving, en UWV de Digimeter gelanceerd. De Digimeter is een objectieve test waarmee bijvoorbeeld gemeenten, UWV's en andere instanties snel in kaart kunnen brengen of iemand toereikende digitale vaardigheden heeft om mee te doen in de samenleving.

Daarnaast is de vrijwilligerstraining aangescherpt. Er zijn nieuwe modules ontwikkeld onder meer gericht op werken met Voor 't zelfde geld uit de schulden. Ook hebben we voor de vrijwilligers-trainers die aangesloten zijn bij Taal voor het Leven een online platform ontwikkeld om kennis uit te wisselen.

Nieuwe materialen

In 2016 zijn diverse nieuwe lesmaterialen ontwikkeld. Zo zijn we eind 2016 gestart met de pilot Succes! Rekenen. Vanuit het programma EVA zijn materialen ontwikkeld die gericht zijn op participatie, zelfredzaamheid en empowerment van vrouwen. Tot slot zijn er nieuwe Succes!-boekjes bijgekomen die helpen basisvaardigheden te verhogen aan de hand van alledaagse thema's.

We hebben een focus aangebracht op de thema's 'werk', 'ouderbetrokkenheid', 'gezondheid', 'financiën' en 'thuisadministratie'. Thema's die veel impact hebben op het leven van een laaggeletterde en kunnen bijdragen aan zelfredzaamheid. We maken bij de keuze voor lesmaterialen onderscheid tussen taalniveauperhogende materialen en materialen die meer informeren van aard zijn. Deze laatste materialen zorgen ervoor dat cursisten binnen een context toewerken naar meer bewustwording over een thema. Daarna kunnen zij een stap

maken naar een hoger niveau van taal, rekenen of digitale vaardigheden. De ondersteuning van de vrijwilliger die met deze verschillende materialen werkt is belangrijk, evenals de verbinding en doorstroom tussen deze materialen.

2017

Voor 2017 richten we ons naar aanleiding van vragen van partnerorganisaties op het (door)-ontwikkelen van lesmaterialen. Daarnaast maken we inzichtelijk welk aanbod breed beschikbaar is voor laaggeletterden en hun begeleiders. In samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek nemen we ook het aanbod van andere ontwikkelaars en uitgeverij mee en zorgen we ervoor dat dit bekend raakt via de Adviescollectie en onze eigen website.

Samenwerken

De aanpak van Stichting Lezen & Schrijven is een netwerk-aanpak, waarin samenwerken met vele partners centraal staat. We ondersteunden in 2016 actief vele lokale netwerken en openden samen met partners een groot aantal Taalhuizen. Gemeenten en bibliotheken speelden in veel van onze samenwerkingen een belangrijke rol. Wij ondersteunen onze partners in het vinden, opleiden en volgen van laaggeletterden. Ook werken we samen met onderzoeksinstituten, uitgeverijen en ontwikkelaars van lesmaterialen om effectief aanbod te ontwikkelen voor de aanpak van laaggeletterdheid op verschillende niveaus en thema's.

Leescoalitie

Binnen de Leescoalitie werkten wij ook in 2016 samen met Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, Stichting Lezen, de Koninklijke Bibliotheek en de Vereniging Openbare Bibliotheeken aan het stimuleren van betere leesvaardigheden. 2016 stond in het teken van het Jaar van het Boek. Een jaar waarin we gezamenlijk aandacht vroegen voor het belang van lezen en het voorkomen van laaggeletterdheid. Het Literatuurmuseum sloot zich in 2016 bij de Leescoalitie aan.

[Bekijk het overzicht van al onze landelijke kennispartners](#)

[Bekijk het overzicht van Taal voor het Leven-partners die cursisten en/of vrijwilligers scholen](#)

Financiële partners

Met structurele financiële steun, een zakelijk partnerschap of actiematige samenwerking kunnen we veel bereiken om laaggeletterden in Nederland te helpen. We zijn er trots op dat vele bijzondere partners zich aan ons verbinden en zich inzetten voor een meer geletterd Nederland. Deze partners geven ons onder meer financiële steun, sponsoring in natura of ze zamelen geld in via speciale acties.

Wij zijn er ook trots op dat onder meer Achmea en de VriendenLoterij zich aan ons hebben verbonden. Zij maakten het mede mogelijk om jaarlijks TaalHelden in het zonnetje te zetten, meer zichtbaar te zijn op straat en specifieke projecten te ontwikkelen. Achmea verzorgt daarbij de landelijke dag voor Taalambassadeurs.

Daarnaast zijn Fonds NutsOhra en Ipskamp Printing aan ons verbonden die bijdragen aan Voel je goed!.

Vriendenloterij

Het taboe rond laaggeletterdheid veroorzaakt vaak schaamte bij laaggeletterden. De bijdrage van de Vriendenloterij wordt ingezet om dit taboe te doorbreken. Hiervoor worden innovatieve middelen en campagnes ontwikkeld. Ook worden voor deze bijdrage Taalambassadeurs, mensen die op latere leeftijd de stap hebben gezet naar taalscholing, getraind en begeleid.

Zij zijn namelijk als geen ander in staat om laaggeletterden over de drempel te helpen. Dit moet er uiteindelijk toe bijdragen dat nog meer mensen de stap zetten om beter te lezen en te schrijven en daarmee beter participeren in de samenleving.

Achmea

Achmea financiert onder meer de TaalHeldenprijzen, die uitgereikt worden aan Nederlanders die zich op een bijzondere wijze voor laaggeletterden hebben ingezet. Achmea maakt het mogelijk dat wij aan onze zichtbaarheid in de samenleving kunnen werken en levert een bijdrage aan Voel je goed!.

Fonds NutsOhra

Fonds NutsOhra is de hoofdfinancier van Voel je goed!, een pilotprogramma, dat eet- en bewegadvisen van een diëtist combineert met lessen van een vrijwilliger over gezonder eten en meer bewegen. De aanpak is gericht op volwassen met overgewicht die cliënt zijn van een diëtist en moeite hebben met taal en daardoor met het verwerken van informatie. Behalve Fonds NutsOhra maken ook Lidl, Achmea, Ipskamp Printing en Fonds Taal maakt gezonder deze aanpak mogelijk.

Communicatie met onze achterban

Samen met Stichting ABC organiseert Stichting Lezen & Schrijven jaarlijks Taalambassadeursdagen voor taalcursisten en Taalambassadeurs. Ook vragen we Taalambassadeurs regelmatig om advies over projecten en publicaties van de stichting. Tijdens de provinciale en landelijke TaalHeldenverkiezingen en in de Week van de Alfabetisering ontmoeten wij onze doelgroep en brengen wij partners met hen in contact. In 2016 zijn tevens tientallen rondetafel-gesprekken georganiseerd met wethouders, Taalambassadeurs en lokale partners met als doel samen te kijken hoe we nog veel meer cursisten kunnen bereiken.

Kennisuitwisseling

Naast het organiseren van bijeenkomsten verspreiden we per provincie een nieuwsbrief voor partners en belangstellenden. Deze nieuwsbrieven zijn in 2016 opgezet en hebben inmiddels ruim 10.000 abonnees. Uit evaluatie blijkt dat de nieuwsbrief voldoet aan de behoefte aan kennisuitwisseling van de achterban. In deze nieuwsbrieven delen we de belangrijkste landelijke en regionale ontwikkelingen en resultaten.

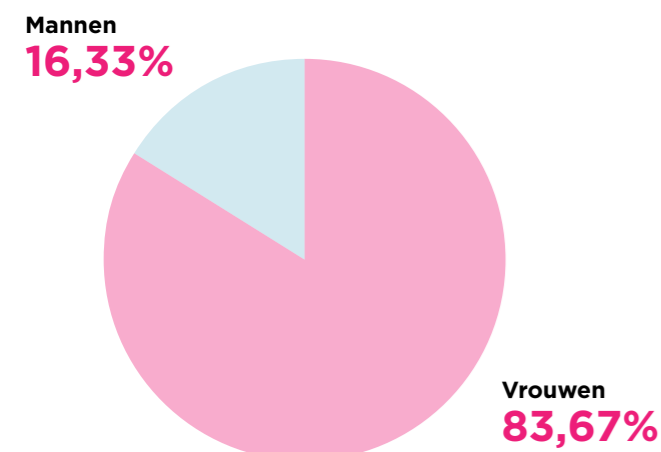
De organisatie

Stichting Lezen & Schrijven is een flexibele en energieke organisatie, waar mensen werken die hart hebben voor laaggeletterden.

Jong talent en ervaren professionals bouwen samen met partnerorganisaties, beleidsmakers, docenten en vrijwilligers aan duurzame regionale netwerken om samen nog meer mensen te helpen. Intern blijft de organisatie bouwen aan een dynamisch team, zodat de juiste mensen op het juiste moment op de juiste plek hun talent kunnen inzetten.

Stichting Lezen & Schrijven is sterk gegroeid, met name in de regio's. Om deze groei in goede banen te leiden, hebben we een inwerkprogramma ontwikkeld en intranet opgezet waarmee kennis in het hele land gedeeld kan worden. Er zijn vertrouwenspersonen aangesteld en er is een medewerkestevredenheidsonderzoek gehouden. Ook is ons personeelsbeleid geprofessionaliseerd, waaronder ons werving- en selectiebeleid, onze arbeidsvoorwaardenregeling en ons opleidings- en ontwikkelbeleid. Tot slot zijn we een interne Lezen & Schrijven-academie gestart, met als doel onze medewerkers optimaal te ondersteunen bij hun ontwikkeling.

Medewerkers in dienst per 31 december 2016

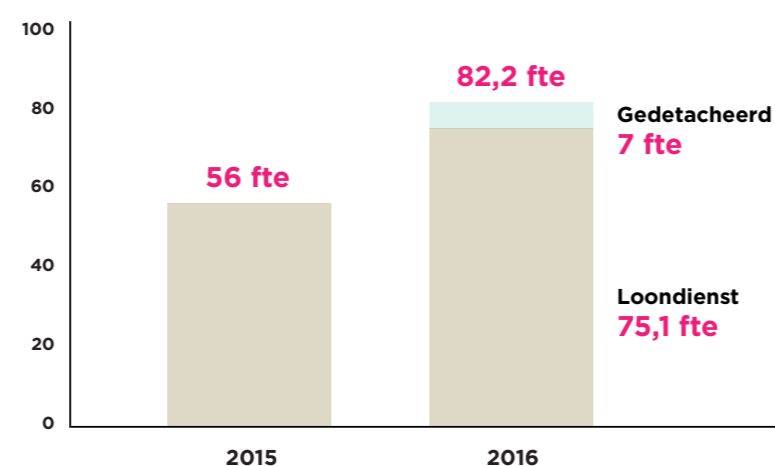

Vrijwilligers

Stichting Lezen & Schrijven werkt met ex-laaggeletterde vrijwilligers die worden ingezet als Taalambassadeur. Met hun ervaringsverhalen zorgen zij voor bijzondere bijdragen aan lokale en landelijke evenementen. Alle ambassadeurs krijgen een training om hun inzet te ondersteunen. Dit doen we in nauwe samenwerking met Stichting ABC. Voor hun werkzaamheden ontvangen de Taalambassadeurs een onkostenvergoeding en reiskostenvergoeding volgens de richtlijnen van de Belastingdienst.

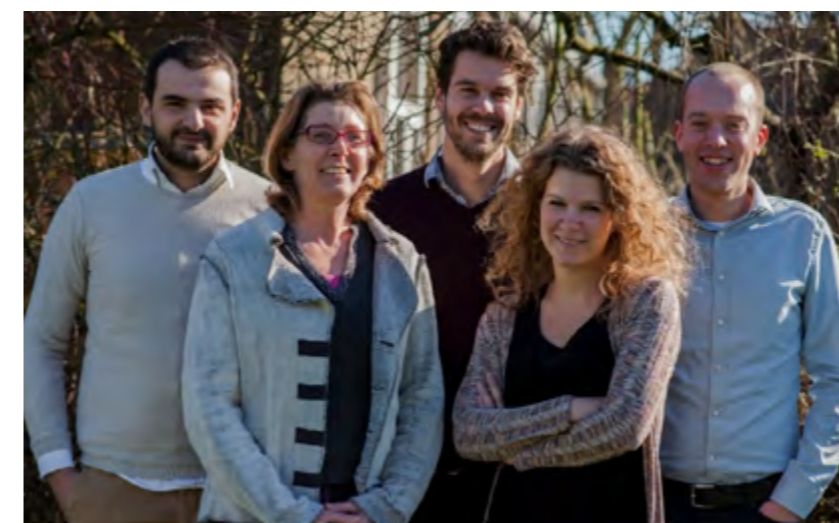
Daarnaast traint Stichting Lezen & Schrijven samen met partnerorganisaties duizenden vrijwilligers via de aanpak Taal voor het Leven. Deze vrijwilligers hebben onderdak bij de lokale partnerorganisaties; zij zijn geen vrijwilligers van Stichting Lezen & Schrijven.

Groei organisatie

Het team

De organisatie heeft in 2016 een behoorlijke groei doorgemaakt, van 56 naar ruim 82 fte. Van de 82,2 fte was gemiddeld 75,1 fte in loondienst en 7 fte gedetacheerd vanuit partners. Er waren op 31 december 2016 82 vrouwen (83,67%)

en 16 mannen (16,33%) in dienst (exclusief gedetacheerden). In 2016 zijn 53 medewerkers nieuw bij ons gestart, 12 medewerkers hebben de organisatie verlaten en 11 medewerkers zijn in 2016 intern doorgestroomd naar een andere functie. Daarnaast was er 1 stagiaire bij ons werkzaam.

Ondernemingsraad

De ondernemingsraad (or) van Stichting Lezen & Schrijven heeft in 2016 een druk jaar gehad. Het jaar stond voor de or vooral in het teken van meedenken en meebeslissen over zaken rondom personeelsbeleid en -voorzieningen. Wijzigingen op deze terreinen waren nodig vanwege de ontwikkeling die de stichting in 2015 en 2016 heeft doorgemaakt.

De or was in 2016 betrokken bij adviezen en instemmingen over de arbeidsvoorwaarden van de medewerkers in Brussel, het opleidings- en ontwikkelbeleid, het medewerkestevredenheidsonderzoek, flexibel werken en de huisvesting in Den Haag. Daarnaast heeft de or op eigen initiatief via een online-enquête medewerkers bevraagd over de ICT-voorzieningen. De uitkomst heeft geleid tot een paar belangrijke verbeteringen.

Eind 2016 stond het werk van de or in het teken van een nieuwe pensioenregeling. De or heeft in dit kader een eigen pensioenadviseur ingehuurd die de or heeft voorzien van zowel scholing als advies. Samen met deze adviseur zijn gesprekken gevoerd met de directeur-bestuurder en verschillende scenario's opgesteld. Deze inspanningen hebben uiteindelijk geleid tot een nieuwe regeling, die is ingegaan per februari 2017 en waar de or volledig achter staat.

Bestuur en raad van toezicht

Stichting Lezen & Schrijven (statutaire naam) is een onafhankelijke stichting en is gevestigd in Den Haag. Stichting Lezen & Schrijven heeft een dagelijks bestuur bestaande uit een directeur-bestuurder. Daarnaast is er een raad van toezicht en een adviserend orgaan in de vorm van het Forum AtotZ. In 2016 zijn de statuten niet gewijzigd.

Bestuur

Merel Heimens Visser is sinds maart 2012 in dienst als directeur en vanaf 1 januari 2015 aangesteld als directeur-bestuurder. De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor:

- het dagelijks bestuur van Stichting Lezen & Schrijven;
- het formuleren van het strategisch beleid van de stichting;
- het opstellen en uitvoeren van de visie op korte en lange termijn.

Met deze inrichting onderschrijft de stichting de maatschappelijke normen voor 'goed bestuur': de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen (voorheen Code Wijffels). Die bepaalt onder meer:

- de scheiding tussen bestuur en toezicht;
- een vastgesteld reglement voor bestuur en raad van toezicht;
- een door alle bestuursleden, medewerkers, freelancers en stagiaires ondertekende gedragscode;
- de publicatie van jaarverslagen, inclusief jaarrekeningen (inclusief controleverklaring) op de website lezenenschrijven.nl;
- het vrijwilligersbeleid met daarin onder meer beschreven de activiteiten die vrijwilligers uitvoeren, de communicatie met de vrijwilligers en de mogelijke vrijwilligersvergoeding.

De directeur-bestuurder vormt samen met de adjunct-directeur en de manager bedrijfsvoering het managementteam van de organisatie. Arjan Beune is sinds 2012 in dienst als manager programma's & innovatie en adjunct-directeur. Wietske Kuipers vervult sinds voorjaar 2015 de functie van manager bedrijfsvoering.

V.L.N.R. WIETSKE KUIPERS, MEREL HEIMENS VISSER EN ARJAN BEUNE.

Raad van toezicht

Stichting Lezen & Schrijven onderschrijft de maatschappelijke normen voor 'goed bestuur'. De raad van toezicht speelt daarbij een belangrijke rol.

De raad van toezicht houdt integraal toezicht op het beleid en de algemene gang van zaken van de stichting. De raad benoemt de directeur-bestuurder. Door de gemengde samenstelling is de raad een verbindende schakel tussen stichting en maatschappij. De leden van de raad van toezicht spelen in hun eigen vakgebied een toonaangevende rol, zijn begaan met maatschappelijke thema's en erkennen het belang van geletterdheid. De raad van toezicht benoemt uit zijn midden twee leden die de auditcommissie vormen.

In 2016 bestond de raad van toezicht uit de volgende personen:

- Marja van Bijsterveldt (voorzitter)
- Linda Hovius
- Herbert Seevinck (voorzitter auditcommissie)
- Mariëtte Hamer (vicevoorzitter)
- Sheila Sitalsing
- Bruno Bruins (lid auditcommissie)
- Joost Farwerck

De leden van de raad van toezicht worden benoemd voor een periode van drie jaar en kunnen daarna nogmaals voor drie jaar worden herbenoemd. In 2016 hebben geen wisselingen plaatsgevonden. De directeur-bestuurder en toezichthouders hebben geen nevenfuncties die conflicteren met de belangen van Stichting Lezen & Schrijven.

Verslag raad van toezicht

De raad van toezicht en de directeur-bestuurder zijn in 2016 viermaal bijeengekomen. Ook de auditcommissie is viermaal bijeengekomen. Minimaal jaarlijks staat de raad van toezicht stil bij (het beheer van) de risico's van Stichting Lezen & Schrijven. De raad keurde de jaarrekening, begroting en mandaatregeling goed en benoemde een nieuwe accountant. Ook het jaarplan, het nieuwe functiegebouw en de monitoring- en onderzoeksresultaten zijn besproken. Daarnaast waren de leden van de raad van toezicht aanwezig bij diverse activiteiten van de stichting.

Honorering directeur-bestuurder en leden van de raad van toezicht

De leden van de raad van toezicht doen hun werkzaamheden onbezoldigd. De directeur-bestuurder ontvangt wel een salaris van de stichting. De honorering van de directeur-bestuurder is door de raad van toezicht

goedgekeurd en valt binnen de normen van de Wet normering topinkomens (WNT) voor topfunctionarissen binnen (semi)publieke organisaties. De leden van de raad van toezicht en het bestuur zijn gerechtigd om onkosten voor reis en verblijf en zakelijke onkosten die zijn gemaakt ten behoeve van Stichting Lezen & Schrijven, te declareren. Voor 2016 heeft de raad van toezicht geen gebruikgemaakt van de mogelijkheid om de onkosten te declareren.

—
V.L.N.R. FARWERCK, SEEVINCK, SITALSING, VAN BIJSTERVELDT, HAMER EN BRUINS. AFWEZIG: LINDA HOVIUS.

Prinses Laurentien, erevoorzitter

Prinses Laurentien heeft de stichting in 2004 opgericht. Na tien jaar droeg ze het voorzitterschap over aan Marja van Bijsterveldt. Zelf is de prinses als erevoorzitter actief betrokken bij de stichting en blijft zij er een gepassioneerde voorvechtster van om laaggeletterdheid te agenderen, zowel in Nederland als in Europa. Ook geeft ze creatief en strategisch richting aan het programma Public Libraries 2020. De prinses is Speciaal Gezant Geletterdheid namens UNESCO.

Ze reikt jaarlijks de TaalHeldenprijs uit aan mensen en organisaties die zich op een bijzondere wijze verdienstelijk hebben gemaakt in de strijd tegen laaggeletterdheid. Deze prijs wordt mede mogelijk gemaakt door Achmea en is in het leven geroepen toen prinses Laurentien haar voorzitterschap overdroeg in 2014.

Financiën

Samenvatting financiële resultaten inclusief toelichting inkomsten

Stichting Lezen & Schrijven financiert haar activiteiten zowel met publieke als private middelen. De verhouding van de verdeling van de baten is 91% subsidies, 7,2% eigen fondsenwerving en 1,8% acties van derden.

Baten

De realisatie van de totale baten bedraagt over het boekjaar 2016 € 10.925.652,-. Dat is lager dan de realisatie in 2015 en ruim € 3 miljoen minder dan begroot voor 2016. Aangezien bij de subsidies de baten de lasten volgen, heeft de afwijking ten opzichte van de begroting te maken met een gefaseerde start van de uitrol van Taal voor het Leven. De baten uit eigen fondsenwerving is ruim € 150.000,- lager dan begroot, doordat de fondsenwerver in juni in dienst is getreden. Inkomsten uit acties van derden houden gelijke tred met de begroting.

Subsidies

In totaal bedraagt de realisatie van de subsidies van overheden bijna € 10 miljoen. Deze subsidies zijn bestemd voor: het programma Taal voor het Leven (actielijn 1 Tel mee met Taal), de pilot Educatie voor Vrouwen met Ambitie (actielijn 4 Tel mee met Taal), de Week van de Alfabetisering

(actielijn 5 Tel mee met Taal), Taalkans voor de Veenkoloniën (Zorg Innovatie Forum), Voor 't zelfde geld uit de schulden (ministerie van SZW), het Speciaal Gezantschap namens UNESCO (ministerie van OCW) en de afronding van ELINET (ministerie van OCW).

Fondsen

In totaal heeft Stichting Lezen & Schrijven een bedrag van ruim € 785.000,- ontvangen van particulieren en organisaties (Bill & Melinda Gates Foundation, Fonds 21 en Fonds NutsOhra).

Medio 2016 is een parttime fondsenwerver aangesteld die een beleidsplan voor fondsenwerving heeft opgesteld. In het jaar 2017 zal dit beleid verder geëffectueerd worden. De totale kosten voor fondsenwerving bedroegen € 49.268,- en liggen daarmee ruim onder de begroting. De reden van deze afwijking is de genoemde latere indiensttreding van de fondsenwerver. Het percentage van deze kosten ten opzichte van de baten bedraagt 6,3% van de genoemde € 785.000,-.

Acties van derden

De baten uit acties van derden bedragen ruim € 200.000,-. Dit bedrag is verkregen via de VriendenLoterij en kan de stichting besteden aan agendering en projecten die niet volledig gefinancierd worden vanuit subsidies.

De samenwerking met de VriendenLoterij is positief geëvalueerd en wordt voor de komende vijf jaar gecontinueerd.

Lasten

De totale lasten bedragen € 10.903.430,-. Dit is ruim drie miljoen minder dan de begrote lasten van € 13.981.490,-. De uitgaven besteed aan doelstellingen betreffen de materiële kosten voor de projecten en de doorbelaste beheer- en administratiekosten. Zowel de materiële kosten als de doorbelaste beheer en administratiekosten zijn lager door de gefaseerde start van Taal voor het Leven.

De doorbelasting van de beheer- en organisatie-lasten, waaronder de personeelslasten, afschrijvingen, huisvestingslasten en algemene lasten vallen, bedragen in 2016 € 7.007.502,-. Deze zijn ruim € 260.000,- lager dan de begrote € 7.275.070,-. De lagere personeelslasten (ruim € 2.000.000) worden veroorzaakt door de gefaseerde start van Taal voor het Leven. Van de beheer- en administratielasten werd in totaal € 6.928.499,- (98,9%) direct besteed aan de doelstellingen. De eigen bijdrage door Stichting Lezen & Schrijven bedraagt € 79.003,-.

Resultaat

Het positieve resultaat in 2016 bedraagt € 22.224,-. Ten opzichte van de begroting is dit ruim € 17.500,- hoger dan verwacht. Dit heeft vooral te maken met lagere uitgaven van de ongeoormerkte gelden (vrij besteedbare giften, geen subsidies) en een verrekening van een project uit 2015.

Beleggingen

Stichting Lezen & Schrijven belegt niet met haar gelden en heeft geen beleggingsbeleid.

Reserves en fondsen

Stichting Lezen & Schrijven besteedt zo veel mogelijk van haar middelen direct aan de doelstellingen. Wel zijn reserves nodig om de continuïteit van de activiteiten en de bedrijfsvoering te garanderen. Daarnaast kan de organisatie hiermee activiteiten uitvoeren waarvoor geen (volledige) financiële dekking is.

Bestemmingsreserve

De bestemmingsreserve (€ 202.131,-) is gevormd uit vrij ontvangen gelden en door het bestuur bestemd voor specifieke doelstellingen in de komende jaren.

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is de afgelopen jaren gevormd uit het saldo van overschotten van baten en lasten en bedraagt per einde boekjaar € 600.000,-. De reserve is bestemd voor het eventueel afbouwen van de organisatie wanneer er niet meer voldoende financiering is om alle activiteiten uit te voeren. Deze reserve is niet opgebouwd vanuit subsidies, maar vanuit niet bestede ongeoormerkte gelden.

Overige reserve

De overige reserve (€ 72.923,-) is gevormd uit het saldo van overschotten van baten en lasten over de afgelopen jaren. Dit geld kan de stichting gebruiken om activiteiten te bekostigen die niet (volledig) gefinancierd kunnen worden uit subsidies of fondsen. Deze reserve is niet opgebouwd vanuit subsidies, maar vanuit niet bestede ongeoormerkte gelden.

Risico's en onzekerheden

Om financiële risico's te beheersen, maakt de stichting per geldverstrekker afspraken over (wettelijke) verplichtingen, de monitoring van resultaten en verantwoording.

Door interne procedures zorgen we ervoor dat we hier goed aan kunnen voldoen. De resultaten van Stichting Lezen & Schrijven worden periodiek gemeten. Per geldverstrekker is een afspraak gemaakt over de wijze van resultaatmeting. Maastricht University monitort bijvoorbeeld de voortgang van Taal voor het Leven-cursisten. Andere onderzoeksinstellingen, zoals Ecorys, evalueren Stichting Lezen & Schrijven in opdracht van het Rijk. Deze evaluaties zijn onderdeel van het gesprek met de verschillende financiers en de raad van toezicht. Op deze manier beheersen we de risico's.

Controle en evaluatie

Naast de interne maandelijkse controles door budgethouders van Stichting Lezen & Schrijven zijn de financiële rapportages per kwartaal besproken in de auditcommissie en de raad van toezicht. Sinds boekjaar 2016 toetst accountantskantoor Dubois & Co. de opzet, het bestaan en de werking van de administratieve organisatie en de interne controle en doet jaarlijks verslag over de uitkomsten hiervan.

Vooruitblik

We bouwen verder aan een duurzaam netwerk met gemeenten en organisaties om met ons ondersteuningsprogramma Taal voor het Leven het bereik van bijna 25.000 cursisten ook in 2017 te halen. We zorgen daarnaast met onder meer les- en trainingsmateriaal, toetsen, instrumenten en nieuwe samenwerkingen op het gebied van digitale vaardigheden en rekenen voor een verdere uitbreiding naar het verbeteren van de basisvaardigheden van laaggeletterden, zodat zij kunnen meedoen in de maatschappij.

Tel mee met Taal

In 2017 zal het Rijk het actieprogramma Tel mee met Taal en onze bijdrage daaraan (laten) evalueren. Zoals elk jaar monitort Maastricht University de effecten van Taal voor het Leven. Op basis van kwalitatieve en kwantitatieve resultaten en geleerde lessen verbeteren we ons aanbod continu.

Thematische verdieping

Laaggeletterdheid is complex en kent veel raakvlakken met andere (beleids)terreinen. Bij een gebrek aan focus ontstaat het risico dat onze aandacht versnipperd en we minder effectief zijn. We maken daarom de keuze om ons te richten op een paar thema's waar veel vraag naar is bij gemeenten en partners en waar we veel laaggeletterden kunnen bereiken. Dit doen we door samen met landelijke organisaties en lokale

partijen de krachten te bundelen rondom in ieder geval de thema's 'armoede en schulden' en 'arbeidsparticipatie'.

Nieuwe projecten

Eind 2016 heeft het Gieskes-Strijbis Fonds financiering voor een verkiezingenproject toegekend. In 2017 testen we via een pilot op vier vmbo-scholen in de praktijk hoe we jongeren het beste kunnen betrekken bij politiek. Dit wordt bij succesvolle evaluatie uitgebreid voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2018.

Het fonds van Stichting Dioraphte gaat met ons een samenwerking aan om eenzaamheid onder ouderen aan te pakken met een pilot in West-Brabant.

Financiële vooruitblik

Voor het komend boekjaar verwachten we door meerjarige projecten beperkte veranderingen in de inkomsten. De financiering van Taal voor het Leven is onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal en loopt tot en met 2018. De bijdrage van de VriendenLoterij loopt van 2017 tot en met 2021. Ook de Bill & Melinda Gates Foundation heeft zich tot 2019 gecommitteerd aan de stichting. Dit betreft het continueren van de huidige programma's en activiteiten.

Jaarrekening

Overige gegevens

Jaarrekening 2016

Stichting Lezen en Schrijven

Jaarrekening 2016

INHOUDSOPGAVE		pagina
1.	Balans per 31 december 2016	42
2.	Staat van baten en lasten 2016	43
3.	Kasstroomoverzicht	43
4.	Toelichting op de balans	44
5.	Toelichting op de staat van baten en lasten	46
6.	Bijlage C specificatie en verdeling kosten naar bestemming	50
7.	Overige gegevens	51

Jaarrekening

Overige gegevens

STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN

 1. BALANS
 (na verwerking resultaat)

	31 december 2016		31 december 2015	
	€	€	€	€
ACTIVA				
1. VASTE ACTIVA				
Immateriele vaste activa				
Software		75.015	-	
Materiele vaste activa				
Verbouwingen	26.886		45.018	
Computers	98.904		90.330	
Inventaris	15.971		26.165	
Vervoermiddelen	6.147		8.083	
		147.908		169.596
Financiële vaste activa		35.848		35.679
2. VLOTTENDE ACTIVA				
Vorderingen				
Debiteuren	64.671		71.088	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	-		2.450	
Overige vorderingen	2.500		15.874	
Overlopende activa	2.264.550		969.844	
		2.331.721		1.059.256
Liquide middelen				
Banken	6.573.825		4.656.787	
Kas	36		181	
		6.573.861		4.656.968
TOTAAL ACTIVA		9.164.353		5.921.499

	31 december 2016		31 december 2015	
	€	€	€	€
PASSIVA				
3. EIGEN VERMOGEN				
Reserves				
Continuïteitsreserve	600.000		600.000	
Overige reserves	72.923		35.699	
Bestemmingsreserve	202.131		217.131	
		875.054		852.830
4. KORTLOPENDE SCHULDEN				
Crediteuren	442.297		1.202.287	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	293.145		168.898	
Overlopende passiva	779.224		1.294.158	
Overige schulden	6.774.632		2.403.326	
		8.289.298		5.068.669
TOTAAL PASSIVA		9.164.353		5.921.499

Jaarrekening

Overige gegevens

STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN

2. STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	Realisatie 2016 €	Begroting 2016 €	Realisatie 2015 €
5. BATEN			
Subsidies van overheden	9.918.072	12.828.959	10.019.389
Baten uit eigen fondsenwerving	785.968	941.500	970.197
Baten uit acties van derden	201.419	202.000	202.131
Rentebaten en baten uit beleggingen	20.193	13.500	99.321
SOM DER BATEN	10.925.652	13.985.959	11.291.038
6. LASTEN			
Besteed aan de doelstellingen			
Taal voor het Leven (Actielijn 1 Tel mee met Taal 2016-2018)	8.153.016	10.875.000	-
Educatie voor Vrouwen met Ambitie (Actielijn 4 Tel mee met Taal 2016-2018)	924.970	1.790.750	715.563
Agendering en activering (Actieplan Laaggeletterdheid 2012-2015)	402.583	-	3.220.693
Pilot Taal voor het Leven (2012-2015)	310.783	-	5.835.759
Armoede en Schulden (2016-2018)	5.039	-	-
Jaar van het boek (2016)	33.407	70.000	-
Vaders voor Lezen (2015)	-	-	58.613
Speciaal gezantschap voor geletterdheid (2013-2016)	40.234	20.000	23.304
Internationaal diversen (ELINET, GOAL, Daily Innovators)	72.909	73.209	245.969
Public Libraries 2020	519.453	507.500	687.037
Dolje Weerwolfje	47.031	120.000	159.882
Voel je goed!	139.530	135.000	-
Overige projecten	126.204	171.000	238.876
	<u>10.775.159</u>	<u>13.762.459</u>	<u>11.185.696</u>
Werving baten			
Kosten eigen fondsenwerving	49.268	75.000	-
Beheer en administratie			
Personeelslasten	6.349.800	6.685.970	4.013.976
Afschrijvingen	75.381	89.500	95.539
Huisvestingslasten	236.204	209.600	229.020
Kantoorlasten	192.440	177.000	150.251
Autolasten	2.077	450	647
Algemene lasten	151.600	112.550	210.470
	<u>7.007.502</u>	<u>7.275.070</u>	<u>4.699.903</u>
Doorbelasting naar besteed aan doelstellingen	6.928.499-	7.131.039-	4.578.954-
Beheer en administratie	79.003	144.031	120.949
SOM DER LASTEN	10.903.430	13.981.490	11.306.645
RESULTAAT	22.224	4.469	15.607-
Resultaatbestemming			
Mutatie continuïteitsreserve	-	-	-
Mutatie overige reserves	37.224	-	15.607-
Mutatie bestemmingsreserve	15.000-	-	-
	<u>22.224</u>		<u>15.607-</u>

STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN

3. KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

	2016		2015	
	€	€	€	€
Netto kasstroom uit operationele activiteiten				
Resultaat	22.224		15.607-	
Aanpassingen voor:				
Afschrijvingen	74.472		68.250	
Veranderingen in het werkkapitaal:				
Mutatie voorraden	-		28.459	
Mutatie vorderingen	1.272.465-		119.077	
Mutatie crediteuren	759.990-		339.927	
Mutatie belastingen en premies sociale verzekeringen	124.247		64.765	
Mutatie overlopende passiva	514.934-		287.557	
Mutatie overige schulden	4.371.306		800.019-	
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	2.044.860		92.409	
Netto kasstroom uit operationele activiteiten	2.044.860		92.409	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten				
Mutatie financiële vaste activa	169-		-	
Investerings in immateriële vaste activa	78.840-		-	
Investerings in materiële vaste activa	50.434-		54.803-	
Desinvesterings in materiële vaste activa	1.475		27.287	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	127.968-		27.516-	
Kasstroom uit financieringsactiviteiten				
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-		272-	
	<u>1.916.892</u>		<u>64.621</u>	
	€	€	€	€
Samenstelling geldmiddelen				
Geldmiddelen per 1 januari	4.656.968		4.628.026	
Mutatie liquide middelen	1.916.893		64.621	
Geldmiddelen per 31 december	6.573.862		4.692.647	

Jaarrekening

Overige gegevens

4. TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2016

ALGEMEEN

Bij het opstellen van de jaarrekening is aangesloten bij de Richtlijn 650 (aangepast 2015) voor fondsenwervende instellingen. De toegepaste waarderingsgrondslagen gaan uit van de historische kosten en de continuïteit van de stichting.
De activa en passiva zijn, voor zover niet anders vermeld, opgenomen tegen nominale waarde.
De stichting heeft de status van algemeen nut beogende instelling (ANBI).

Financiële instrumenten

Onder financiële instrumenten worden zowel primaire financiële instrumenten, zoals vorderingen en schulden, als derivaten verstaan.
Voor de grondslagen van primaire financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost.
De stichting is niet in het bezit van financiële derivaten.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd op het bedrag van de bestede kosten verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.
De jaarlijkse afschrijvingen bedragen een vast percentage van de bestede kosten, zoals gespecificeerd in de toelichting op de balans.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen.
De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele restwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming.

Stelselwijziging voorraden

Met ingang van boekjaar 2016 is besloten om de voorraden niet meer te activeren maar direct ten laste van de project-exploitatie te brengen.
De voorraden zijn met ingang van boekjaar 2016 direct ingezet voor het project Pilot Taal voor het Leven.
De vergelijkende cijfers zijn als gevolg van de stelselwijziging aangepast en ten laste van het bestemmingsfonds Taal voor het Leven gekomen, waarin deze voorraden waren opgenomen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde onder aftrek van voorzieningen wegens oninbaarheid

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan 12 maanden.
Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde tenzij anders is bepaald.

GRONDSLAGEN VOOR RESULTAATBEPALING

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen baten en lasten over het verslagjaar, met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde waarderingsgrondslagen.
De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben, uitgaande van historische kosten. Verliezen worden verantwoord als deze voorzienbaar zijn: baten worden verantwoord als deze gerealiseerd zijn.

Baten

Subsidies en bijdragen worden verantwoord naar mate van de realisatie van de activiteiten waarvoor deze zijn verleend.

Bestedingen aan de doelstellingen

Hieronder zijn begrepen de direct aan de activiteiten te relateren lasten. De lasten van de projecten worden toegerekend aan de periode waar deze betrekking op hebben.

Afschrijvingen

De afschrijvingen op de materiële vaste activa zijn berekend door middel van vaste percentages van de aanschaffingswaarde, op basis van de verwachte economische levensduur.
Boekwinsten en boekverliezen bij verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen, boekwinsten echter alleen voor zover deze niet in mindering zijn gebracht op vervangende investeringen.

ACTIVA

1. VASTE ACTIVA

Immateriële vaste activa

	Software
Aanschafwaarde	-
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-
Boekwaarde per 1 januari 2016	-
Veranderingen in de boekwaarde	
Investeringen	78.840
Desinvesteringen	
Afschrijvingen	3.825-
Afschrijvingen desinvesteringen	
Aanschafwaarde	78.840
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	3.825-
Boekwaarde per 31 december 2016	75.015

In 2016 is een nieuw ERP-systeem aangeschaft en geïmplementeerd.

Materiële vaste activa

	Verbouwingen	Computers	Inventaris	Vervoermiddelen	Totaal
Aanschafwaarde	90.642	181.008	65.951	9.680	347.281
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	45.624-	90.678-	39.786-	1.597-	177.685-
Boekwaarde per 1 januari 2016	45.018	90.330	26.165	8.083	169.596
Veranderingen in de boekwaarde					
Investeringen	-	48.758	1.676	-	50.434
Desinvesteringen		1.475-			1.475-
Afschrijvingen	18.132-	39.618-	11.870-	1.936-	71.556-
Afschrijvingen desinvesteringen		909			909
Aanschafwaarde	90.642	228.291	67.627	9.680	396.240
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	63.756-	129.387-	51.656-	3.533-	248.332-
Boekwaarde per 31 december 2016	26.886	98.904	15.971	6.147	147.908

In 2016 zijn vanwege de uitbreiding en regionale spreiding van de organisatie vervangings- en uitbreidingsinvesteringen gedaan op het gebied van ICT (computers, laptops, server).

De totale investering in de verbouwing van Parkstraat 105 bedroeg in 2014 € 268.487. De verhuurder heeft hiervoor een bijdrage betaald van € 177.845. Deze bijdrage is direct in mindering gebracht op de investering voor de verbouwing.
De netto-investering van Stichting Lezen & Schrijven is € 90.642.

De verbouwing was noodzakelijk om het pand te kunnen gebruiken als arbo-technisch goedgekeurde werkomgeving.

Afschrijvingspercentages bedragen:

Software	20%
Verbouwingen	20%
Computers	20%
Inventaris	20%
Vervoermiddelen	20%

Vaste activa worden aangehouden ten behoeve van de bedrijfsvoering van de organisatie, met uitzondering van de activa onder 'vervoermiddelen'. Dit betreft een mobiel informatiepunt dat wordt ingezet ten behoeve van het realiseren van de doelstellingen.

31-12-16 **31-12-15**
€ €

Financiële vaste activa

RABO 897 Bankgarantie	35.848	35.679
-----------------------	--------	--------

Een bedrag van € 35.217 staat niet ter vrije beschikking in verband met de afgegeven bankgarantie ten behoeve van de huur van het pand te Den Haag.

Jaarrekening

Overige gegevens

2. VLOTTENDE ACTIVA		31-12-16	31-12-15
		€	€
VORDERINGEN			
Debiteuren			
Debiteuren		64.671	71.088
Dit betreft nog te ontvangen bedragen van donateurs en vergoedingen voor gemaakte kosten. Een voorziening voor incurantheid wordt niet nodig geacht.			
Belastingen en premies sociale verzekeringen			
Omzetbelasting		-	-
Loonheffing		-	2.450
		-	2.450
Overige vorderingen			
Pensioenpremies		-	2.874
Waarborgsom		2.500	13.000
		2.500	15.874
Waarborgsom betreft huisvesting Brussel (PL2020)			
Overlopende activa			
Vooruitbetaalde projectkosten		10.257	11.510
Vooruitbetaalde overige bedragen		48.212	102.295
Nog te ontvangen bedragen (OCW)	Het ministerie van OCW heeft in 2014 een bedrag van € 3.066.250 toegekend voor het project Educatie voor Vrouwen met Ambitie voor de periode 1 mei 2014 tot 1 juni 2017. In november 2015 is een uitbreiding van de subsidie toegekend van € 400.000. Op basis van de bevoorschotting is t/m 2016 al € 2.309.505 ontvangen. Per ultimo 2016 nog een bedrag van € 1.156.745 te ontvangen.	1.156.745	416.368
Nog te ontvangen (VriendenLoterij)	Op basis van de overeenkomst 2012-2016 met de VriendenLoterij is voor het jaar 2016 rekening gehouden met een bijdrage van € 201.419. Per ultimo 2016 nog te ontvangen € 200.395. Conform afspraak wordt dit bedrag na afloop van het boekjaar 2016 uitbetaald door de VriendenLoterij.	200.395	200.475
Nog te ontvangen rente (Rabobank)		21.313	36.922
Nog te ontvangen (ELINET)		14.265	17.725
Nog te ontvangen (SZW)	Het ministerie van SZW heeft in 2016 een bedrag van € 350.000 toegekend voor het project Armoede- en schuldenbestrijding voor de periode 1 september 2016 tot 31 augustus 2018. In 2016 is een voorschot ontvangen van € 70.000. Het resterende bedrag van € 280.000 wordt in 2017 en 2018 uitgekeerd.	280.000	-
Nog te ontvangen (Fonds21 vh SNS REAAL Fonds)	Fonds21 vh SNS REAAL Fonds heeft in 2013 een bedrag van maximaal € 500.000 toegekend voor het project Dolje Weerwolffe. Per ultimo 2016 is een voorschot ontvangen van € 243.750. Het resterende bedrag, maximaal € 256.250 wordt na afloop van het project uitbetaald.	256.250	184.056
Nog te ontvangen (Fonds NutsOhra)	In december 2015 heeft Fonds NutsOhra een bijdrage toegekend van € 375.000 voor het project Voel je Goed! . Het project duurt maximaal 3,5 jaar. In 2016 is reeds een voorschot van € 112.500 ontvangen. Het resterende bedrag van € 262.500 wordt in 2017 en 2018 uitbetaald.	262.500	-
Nog te ontvangen Goal		14.613	-
Overige nog te ontvangen bedragen		-	47
Netto lonen		-	446
		2.264.550	969.844
LIQUIDE MIDDELEN			
		31-12-16	31-12-15
		€	€
Banken			
RABO 256	rekening-courant	28.385	65.039
RABO 868	sparrekening	3.270.788	2.075.253
RABO 005	sparrekening	3.269.830	2.511.612
RABO 898	sparrekening	4.822	4.883
		6.573.825	4.656.787
De liquide middelen zijn direct opelsbaar.			
Kas		36	181
TOTAAL ACTIVA		9.164.353	5.921.499

PASSIVA

5. EIGEN VERMOGEN

De continuïteitsreserve is opgebouwd uit het saldo van overschotten van baten en lasten van voorgaande jaren.
De continuïteitsreserve is bestemd voor het eventueel afbouwen van de organisatie indien er onvoldoende financiering resteert voor het realiseren van de doelstellingen van de organisatie.
De continuïteitsreserve dekt de personeelskosten en organisatiekosten die nog nodig zijn om de organisatie verantwoord te kunnen opheffen.

Het saldo van de overige reserves is gevormd uit het saldo van overschotten van ongeoormerkte baten en lasten over de afgelopen jaren.

De bestemmingsreserve is gevormd uit vrij ontvangen gelden en door het bestuur van Stichting Lezen & Schrijven bestemd voor specifieke doelstellingen.

5.1 Continuïteitsreserve

	31-12-16	31-12-15
	€	€
Stand per begin boekjaar	600.000	600.000
Dotatie via resultaatbestemming	-	-
Onttrekking via resultaatbestemming	-	-
Stand per ultimo boekjaar	600.000	600.000

5.2 Overige reserves

	31-12-16	31-12-15
	€	€
Stand per begin boekjaar	35.699	51.306
Resultaat boekjaar	37.224	15.607-
Stand per ultimo boekjaar	72.923	35.699

5.3 Bestemmingsreserve

	31-12-16	31-12-15
	€	€
Stand per begin boekjaar	217.131	217.403
Dotatie via resultaatbestemming	-	202.131
Onttrekking via resultaatbestemming	15.000-	202.403-
Stand per ultimo boekjaar	202.131	217.131

6. KORTLOPENDE SCHULDEN

6.1 Crediteuren

	31-12-16	31-12-15
	€	€
Crediteuren	442.297	1.202.287

6.2 Belastingen en premies sociale verzekeringen

	31-12-16	31-12-15
	€	€
Loonheffing Nederland	276.366	168.897
Loonheffing België	3.287	-
Pensioenpremie	704	-
Omzetbelasting	12.786	-
	293.143	168.897

6.3 Overlopende passiva

	31-12-16	31-12-15
	€	€
Nog te betalen kosten gedetacheerden (projecten)	36.638	-
Vakantiegeld en vakantiedagen	358.652	214.950
Nog te betalen beheer- en organisatiekosten	66.646	110.423
Nog te betalen projectkosten	317.288	968.785
	779.224	1.294.158

Jaarrekening

Overige gegevens

		31-12-16 €	31-12-15 €
6.4 Overige schulden			
Vooruitontvangen en nog te besteden middelen:			
Educatie voor Vrouwen met Ambitie	Het ministerie van OCW heeft in 2014 een bedrag van € 3.066.250 toegekend voor het project Educatie voor Vrouwen met Ambitie voor de periode 1 mei 2014 tot 1 juni 2017. In november 2015 is een uitbreiding van de subsidie toegekend van € 400.000. Per eind 2016 bedragen de gerealiseerde projectuitgaven € 1.738.762. In 2017 en 2018 bedraagt de nog te besteden subsidie € 1.727.488	1.727.488	1.046.086
Voel je Goed!	In december 2015 heeft Fonds NutsOhra een bijdrage toegekend van € 375.000 voor het project Voel je Goed!. Het project duurt maximaal 3,5 jaar. Per ultimo 2016 bedragen de door Fonds NutsOhra gedekte projectuitgaven € 84.354 Voor de periode 2017 en 2018 is nog € 290.646 beschikbaar.	290.646	-
Achmea Taalheldenprijs NJB 2017		7.500	500
Dolje Weerwolfe	Nog te ontvangen van Fonds21 vh SNS REAAL fonds	40.164	-
Taalkans voor de Veenkoloniën	Nog te besteden projectsubsidie.	11.421	-
Agendering en activering	Nog te besteden projectsubsidie: project loopt 1 juli 2017 af.	82.199	484.779
UNESCO Speciaal Gezantschap voor Geletterdheid (2013-2016)		-	7.402
ELINET		-	17.264
Leeslicht		21.313	38.251
Vaders voor Lezen (2016)	Vooruitontvangen subsidie Leescoalitie.	12.729	5.227
GOAL		5.569	15.305
Public Libraries 2020 (2014-2018)	De Bill & Melinda Gates Foundation heeft in 2014 een bijdrage gegeven van \$ 2.164.235. In 2016 is een aanvullende bijdrage van \$ 1.349.416 ontvangen. Omgerekend in euro's is de totale bijdrage € 3.005.710. De bijdrage is geheel ontvangen en is bestemd voor het project Public Libraries 2020. Per ultimo 2016 is € 1.584.112 uitgegeven. € 1.421.598 is in de periode 2017-2018 nog te besteden.	1.421.598	548.819
Pilot Taal voor het Leven (2012-2015)	Nog te besteden projectsubsidie: project loopt 1 juli 2017 af.	40.965	220.096
Taal voor het Leven (2016-2018)	In december 2016 is door de ministeries van OCW, SZW en VWS in het kader van het act programma Tel mee met Taal € 32.625.000 ter beschikking gesteld voor de periode van 2016-2018. In 2016 is rekening gehouden met de jaarschijf 2016 ten bedrage van € 10.875.000. In 2016 bedragen de door de subsidie gedekte projectuitgaven € 8.122.783. In 2016 toegekend door het Ministerie van SZW een subsidie van € 350.000 voor het project armoede- en schuldenbestrijding 2016. Project is gestart op 1 september 2016. Einde project op 31 augustus 2018. In 2016 door de subsidie gedekte projectuitgaven van € 4.561. Beschikbaar voor 2017 en 2018 is € 345.439.	2.752.217	-
Armoede en Schulden (2016-2018)		345.439	-
VELO		-	5.175
Publiek Debat		-	922
Rotary bijdrage		13.500	13.500
Computerwijk		1.384	-
Regio Noord		500	-
		6.774.632	2.403.326
TOTAAL PASSIVA		9.164.353	5.921.499

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Bankgarantie Rabobank

De Rabobank heeft ten behoeve van Stichting Lezen & Schrijven aan de verhuurder van het bedrijfspand een bankgarantie ad. € 35.217 afgegeven.

Huur

Stichting Lezen & Schrijven heeft een 5-jarig huurcontract afgesloten voor Parkstraat 105 lopende van 1 juli 2013 t/m 30 juni 2018. De maandelijkse huur bedraagt € 10.880 (december 2016). Dit bedrag wordt jaarlijks op 1 juli wordt aangepast op basis van het maandprijnsindexcijfer volgens CPI reeks alle huishoudens.

Leasing

In juli 2014 zijn een tweetal leasecontracten voor lease van printers aangegaan voor een periode van 3 jaar. Het netto leasebedrag bedraagt € 2.844 per maand.

STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN

5. TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2016

5. BATEN	Realisatie 2016 €	Begroting 2016 €	Realisatie 2015 €
Subsidies van overheden			
Taal voor het Leven (Actielijn 1 Tel mee met Taal 2016-2018). Landelijk ondersteuningsprogramma voor Taal voor het Leven helpt gemeenten en organisaties met het organiseren van Taalscholing.	8.153.016	10.875.000	-
Educatie voor Vrouwen met Ambitie (Actielijn 4 Tel mee met Taal 2016-2018). Aanpak om basisvaardigheden van vrouwen te verbeteren en zelfredzaamheid en economische zelfstandigheid te bevorderen.	949.066	1.790.750	691.542
Agendering en activering (Actieplan Laaggeletterdheid 2012-2015) Activiteiten in het kader van de programmalijnen regio's, bedrijven, gezin en gezondheid.	402.583	-	3.174.152
Pilot Taal voor het Leven (2012-2015). Pilotprogramma Taal voor het Leven helpt gemeenten en organisaties met het organiseren van taalscholing in zes regio's.	310.783	-	5.835.759
Armoede en Schulden (2016-2018) Duurzame bijdrage aan bestrijding armoede- en schuldenproblematiek door aanpak van taal- en rekenproblemen.	4.561	-	-
Vaders voor Lezen (2015) Gezamenlijk project met Leescoalitie om (voor)lezen te bevorderen via bedrijfsleven.			58.613
Jaar van het boek (2016) Gezamenlijk project met Leescoalitie om onderzoek te doen en (voor)lezen te bevorderen.	22.271	70.000	-
UNESCO Speciaal gezantschap voor geletterdheid Het verbinden van organisaties in binnen- en buitenland die werken aan taalbevordering bij kinderen en volwassenen .	27.402	20.000	23.303
Taalkans voor de Veenkoloniën Versterking van taalinfrastructuur in Noord-Nederland.	2.633	-	-
Internationale projecten Activiteiten in het kader van de projecten ELINET, GOAL en Daily Innovators.	45.757	73.209	225.452
Overige projecten	-	-	10.568
	9.918.072	12.828.959	10.019.389

De overheden hebben naar aanleiding van de ingediende activiteitenplanningen subsidies/bijdrage toegezegd.

Deze bedragen worden geoormerkt als voorschotten.

De definitieve vaststelling vindt plaats na afsluiting van het boekjaar en/of na afsluiting van de projectperiode middels indiening van de activiteitenverantwoording en voorzien van een financieel verslag.

Jaarrekening

Overige gegevens

Baten uit eigen fondsenwerving			
Particulieren	12.303	-	13.799
Public Libraries 2020 Versterking van de rol van bibliotheken in Europa. Bijdrage van de Bill & Melinda Gates Foundation.	519.452	507.500	687.037
Voel je Goed! Pilotprogramma gericht op het duurzaam verbeteren van gezondheidsvaardigheden van laaggeletterden met overgewicht. Bijdrage van Fonds NutsOhra.	139.529	120.000	-
Dolje Weerwolfje Leesbevorderingsproject in het basisonderwijs. Met bijdrage van Fonds21 vh SNS REAAL Fonds.	32.031	120.000	159.882
Overige projecten	82.653 773.665	194.000 941.500	109.479 956.398
	<u>785.968</u>	<u>941.500</u>	<u>970.197</u>
Baten uit acties van derden			
Loterijorganisaties (VriendenLoterij)	201.419	202.000	202.131
Rentebaten en baten uit beleggingen			
Rentebaten	21.298	13.500	35.473
Koersresultaat (gerealiseerd en ongerealiseerd)	-	-	63.848
Financiële kosten	1.105-	-	-
	<u>20.193</u>	<u>13.500</u>	<u>99.321</u>

6. LASTEN			
	Realisatie 2016 €	Begroting 2016 €	Realisatie 2015 €
Besteed aan de doelstellingen			
Besteed aan de doelstelling met overheids subsidies			
Taal voor het Leven (Actielijn 1 Tel mee met Taal 2016-2018).	8.153.016	10.875.000	-
Educatie voor Vrouwen met Ambitie (Actielijn 4 Tel mee met Taal 2016-2018).	924.970	1.790.750	715.563
Agendering en activering (Actieplan Laaggeletterdheid 2012-2015)	402.583	-	3.220.693
Pilot Taal voor het Leven (2012-2015)	310.783	-	5.835.759
Armoede en Schulden (2016-2018)	5.039	-	-
Jaar van het boek (2016)	33.407	70.000	-
Vaders voor Lezen (2015)	-	-	58.613
UNESCO Speciaal gezantschap voor geletterdheid	40.234	20.000	23.304
Internationale projecten (ELINET, GOAL, Daily Innovators)	72.909	73.209	245.969
	<u>9.942.941</u>	<u>12.828.959</u>	<u>10.099.901</u>
Besteed aan de doelstelling met baten derden			
Public Libraries 2020	519.453	507.500	687.037
Dolje Weerwolfje	47.031	120.000	159.882
Voel je goed!	139.530	135.000	-
Overige projecten	Leeslicht Taalkans voor de Veenkoloniën Computernetwerk Internationaal Publiek Debat Lasten als tegenprestatie voor uitleen medewerkers	16.939 2.662 6.116 8.772 75.117 16.598	- - - - - -
	<u>126.204</u>	<u>171.000</u>	<u>238.876</u>
	<u>832.218</u>	<u>933.500</u>	<u>1.085.795</u>
Derden hebben naar aanleiding van de ingediende activiteitenplannen bijdragen toegezegd. Deze bedragen worden geoormd als voorschotten. De definitieve vaststelling vindt plaats na afsluiting van de activiteit middels indiening van de activiteitenverantwoording en voorzien van een , indien vereist, door de accountant goedgekeurd financieel verslag.			
Totaal van de bestedingen aan de doelstellingen in % van het totaal van de baten	99%	98%	99%

Jaarrekening

Overige gegevens

Werving baten

Kosten eigen fondsenwerving	49.268	75.000	-
Kosten eigen fondsenwerving in % baten eigen fondsenwerving	6,3%	8,0%	0,0%
Kosten lager dan geraamd omdat pas in de loop van het eerste half jaar de fondsenwerving van start is gegaan.			

Beheer en administratie

Personeelslasten

	Realisatie 2016 €	Begroting 2016 €	Realisatie 2015 €
Lonen en salarissen	4.151.792	4.438.350	3.014.551
Sociale lasten	686.466	1.508.720	511.944
Pensioenlasten	263.692	215.846	175.694
Overige personeelslasten	1.247.850	523.054	311.787
	<u>6.349.800</u>	<u>6.685.970</u>	<u>4.013.976</u>

Lonen en salarissen

Bruto lonen	4.163.868	4.429.350	3.069.750
Kosten RvT	8.448	5.000	4.594
Kosten OR	3.175	4.000	8.467
Ontvangen ziekengelduitkeringen	23.699	-	68.260
	<u>4.151.792</u>	<u>4.438.350</u>	<u>3.014.551</u>

Sociale lasten

Werkgeversaandeel sociale lasten	680.900	1.508.720	502.956
WGA premie	-	-	-
Personeelsverzekeringen	5.566	-	8.988
	<u>686.466</u>	<u>1.508.720</u>	<u>511.944</u>

Pensioenlasten

Pensioenlasten	263.692	215.846	175.694
----------------	---------	---------	---------

Overige personeelslasten

Opleidingskosten	123.310	109.052	31.004
Inhuur/detachering personeel ondersteuning	45.608	75.000	90.966
Inhuur/detachering projectmedewerkers	850.746	-	-
Onkosten- en reiskostenvergoedingen	68.953	122.370	92.261
Kantinekosten	20.165	20.000	18.408
Overige personeelskosten	139.068	196.632	79.148
	<u>1.247.850</u>	<u>523.054</u>	<u>311.787</u>

Personeelsleden

Gemiddeld in dienst	75,1	83,2	59
Gemiddelde inhuur en gedetacheerd	7,0	0,0	0
	<u>82,1</u>	<u>83,2</u>	<u>59</u>

Gemiddelde loon- en personeelskosten per fte excl. gedetacheerden	€ 73.262	€ 80.360	€ 68.033
Gemiddelde loonsom inhuur derden & gedetacheerden	€ 121.535		

Lonen en salarissen in % personeelslasten	76%	66%	75%
Sociale lasten in % personeelslasten	12%	23%	13%
Pensioenlasten in % personeelslasten	5%	3%	4%
Overige personeelslasten in % personeelslasten	7%	8%	8%

Gemiddelde loonkosten per fte zijn in 2016 per saldo licht gedaald.

Eenzijds zijn de arbeidsvoorwaarden in 2016 verbeterd naar aanleiding van de uitkomsten van een functiewaarderingsonderzoek.

Anderzijds zijn de sociale lasten te hoog begroot voor 2016 en waren ze in werkelijkheid fors lager.

De subsidie voor de activiteiten binen het actieprogramma Tel mee met Taal (2016-2018) is pas in december 2015 toegekend. Om vertraging te voorkomen is ervoor gekozen om een aantal externen in te schakelen bij de aanvang van het project in 2016. Zodat we wel per januari 2016 konden starten.

Het samenwerken met andere organisaties is een belangrijk uitgangspunt van de werkwijze van Stichting Lezen & Schrijven. Om die reden wordt gewerkt met een aantal gedetacheerden. De gemiddelde loonsom neemt hierbij toe als gevolg van de btw-verplichtingen.

Pensioenregeling is in 2016 geëvalueerd en per 1 februari 2017 is een vernieuwde pensioenregeling geïntroduceerd.

Bezoldiging van (voormalige) bestuurders en commissarissen

De beloningen van de directie liggen onder de grens welke is opgenomen in de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) zoals deze door het ministerie OCW in haar subsidievoorwaarden gesteld. Tevens voldoen de beloningen aan de VFI regeling beloning directeuren van goede doelen.

Mevrouw Heimens Visser is de enige bestuurder die als topfunctionaris in het kader van de WNT is aangemerkt. De leden van de Raad van Toezicht zijn formeel ook topfunctionaris maar zijn onbezoldigd. De leden van de Raad van Toezicht declareren geen onkosten.

	2016		2015	
	Directeur/bestuurder	Directeur/bestuurder	Directeur/bestuurder	Directeur/bestuurder
	1/1-31/12	1/1-31/12	1/1-31/12	1/1-31/12
Funcatiegegevens				
Aanvang en einde functievulling	1,0	1,0	1,0	1,0
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0	1,0	1,0
Omvang dienstverband (in uren)	40	40	40	40
Gewezen topfunctionaris	nee	nee	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking	nee	nee	nee	nee
Individueel WNT maximum	€	179.000	€	178.000
Beloning*	€	112.644	€	112.571
Belastbare onkostenvergoedingen	€	-	€	-
Beloningen betaalbaar op termijn	€	21.748	€	21.749
Subtototaal beloningen	€	134.392	€	134.320
-/- Onverschuldigd bedrag	€	-	€	-
Totaal bezoldiging	€	134.392	€	134.320
Overschrijding j/n:		nee		nee

Jaarrekening

Overige gegevens

	Realisatie 2016 €	Begroting 2016 €	Realisatie 2015 €
Afschrijvingen			
Afschrijvingen materiële vaste activa			
Software	3.825	-	-
In 2016 is geïnvesteerd in en ERP-systeem. Deze investering was niet begroot maar vanwege toenemende interne eisen op het gebied van planning en control noodzakelijk geacht.			
Afschrijvingen materiële vaste activa			
Verbouwingen	18.132	18.150	18.132
Computers	39.618	59.350	28.116
Inventaris	11.870	12.000	12.329
Vervoermiddelen (mobiel informatiepunt)	1.936	-	1.597
Materialen ten behoeve van projecten		-	8.076
Boekbaten/boeklasten		-	27.289
	71.556	89.500	95.539

De afschrijvingskosten zijn lager dan geraamd. Er zijn minder vervangings-/uitbreidingsinvesteringen gedaan in computers dan begroot.

De afschrijvingskosten van de vervoermiddelen worden volledig gedekt uit een projectsubsidie.

Huisvestingslasten

Huur onroerende zaken	Den Haag	169.340	162.100	143.605
Huur onroerende zaken	Brussel	29.766	-	39.612
Schoonmaaklasten		26.736	37.500	35.723
Overige huisvestingslasten		10.362	10.000	10.080
		236.204	209.600	229.020

De huisvestingslasten betreffen de locaties Parkstraat 105 Den Haag en de lokatie Brussel.

In de begroting 2016 was locatie Brussel niet opgenomen.

De huisvestingskosten van Brussel worden volledig gedekt uit de bijdrage van de Bill and Melinda Gates Foundation (B&MGF).

Kantoorlasten

Automatiseringslasten		116.500	113.700	88.456
Telefoon		44.169	31.300	32.789
Porti		5.491	6.000	13.031
Kantoorbenodigdheden		20.263	12.500	7.849
Drukwerk		4.189	6.500	5.142
Contributies en abonnementen		1.144	2.500	2.231
Overige kantoorlasten		684	4.500	753
		192.440	177.000	150.251

De kantoorlasten zijn 8,8 % hoger dan begroot. Kantoorbenodigdheden en Telefoonlasten hoger dan aanvankelijk begroot.

Autolasten

Overige autolasten		2.077	450	647
		2.077	450	647

Betreft de kosten van een mobiel informatiepunt dat wordt ingezet ten behoeve van het realiseren van de doelstellingen van de organisatie.

Algemene lasten

Administratiekosten		54.732	32.500	87.787
Accountantskosten		28.957	30.000	85.682
Advieskosten		54.856	35.000	27.795
Verzekeringen		12.083	6.550	7.707
Representatiekosten		-	500	42
Relatiekosten		972	1.000	1.448
Overige algemene kosten		-	7.000	9
		151.600	112.550	210.470

De administratiekosten zijn in 2016 hoger dan begroot. Een drietal oorzaken ligt hieraan ten grondslag.

Ten eerste zijn lasten hoger vanwege de voorbereidings-, opstart- en overgangskosten van het nieuwe ERP-systeem per 1 januari 2017.

Ten tweede zijn vanwege de invoering van het nieuw functiewaarderingssysteem meer kosten gemaakt inzake de ondersteuning en invoering van de nieuwe regeling.

Ten derde zijn de administratiekosten hoger vanwege ondersteuning inzake jaarrekeningwerkzaamheden.

Advieskosten 2016 zijn hoger dan begroot vanwege de voorbereiding en introductie van het functiewaarderingssysteem.

En is er extra advies ingehuurd vanwege fiscale (BTW) vraagstukken en de te vernieuwen pensioenregeling per 1 februari 2017.

Doorbelasting naar besteed aan doelstellingen

	Realisatie 2016 €	Begroting 2016 €	Realisatie 2015 €
Doorbelasting naar besteed aan doelstellingen	6.928.499-	7.131.039-	4.578.954-

Beheer en administratie

	79.003	144.031	120.949
--	--------	---------	---------

Saldo beheer en organisatie bestaat uit organisatiekosten welke niet toegerekend worden aan de doelstellingen.

In 2016 hebben we meer doorbelast dan begroot. De oorzaak hiervan is dat in werkelijkheid is gebleken dat een groter deel van de organisatiekosten directe projectkosten zijn en als zodanig ook voor 100% doorbelast moeten worden op de projecten. Per saldo is het niet doorbelaste deel van de organisatiekosten (het saldo beheer en organisatie) lager uitgevallen dan begroot.

Jaarrekening

Overige gegevens

STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN

6. Bijlage C specificatie en verdeling kosten naar bestemming

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

Bestemming	Doelstellingen					Werving baten	Beheer en administratie	Totaal	Begroot	Werkelijk	
	Taal voor het Leven (Actielijn 1)	Educatie voor Vrouwen met Ambitie (Actielijn 4)	Agendering en activering (Actieplan)	Pilot Taal (Laaggeletie voor het Leven (2012-2015))	Public Libraries (2020)						Overige projecten
Lasten											
Aankopen en verwervingen											
Uitbesteed werk	2.354.782	337.368	400.647	310.783	201.126	287.459	3.762	-	3.895.927	6.631.420	6.606.742
Publiciteit en communicatie											
Personeelslasten	5.277.484	537.936			260.179	159.897	42.772	71.532	6.349.800	6.760.970	4.013.976
Huisvestingslasten	187.020	17.837			20.883	6.799	982	2.684	236.204	209.600	229.020
Kantoor-, auto- en algemene lasten	274.046	26.137			30.601	9.964	1.438	3.932	346.117	290.000	361.368
Afschrijvingen	59.685	5.692	1.936		6.664	234	313	656	75.381	69.500	95.539
Totaal	8.153.016	924.970	402.583	310.783	519.453	464.353	49.268	79.004	10.903.430	13.981.490	11.306.645

Toelichting doorbelasting naar besteed aan doelstellingen

Doorbelasting via 3 stappen:

- rechtstreeks toe te wijzen organisatiekosten voor een project worden 100% doorbelast, bijvoorbeeld de huur van het pand in Brussel.
- personeelskosten worden maandelijks achteraf op basis van de ingezette formatie doorbelast naar een het project. Inzet formatie overeenkomstig de projectbegroting en voorwaarden.
- overige organisatiekosten (huisvesting-, kantoor- en algemene kosten, afschrijvingen en rente) worden maandelijks achteraf op basis van de ingezette formatie pro rata verdeeld over de projecten.

Uitgangspunten doorbelasting:

Stichting Lezen & Schrijven belast de werkelijke kosten door naar de projecten minus de kosten fondsenwerving en de kosten beheer en administratie. Doorbelasting organisatiekosten o.b.v. de werkelijk inzet formatie per maand per project achteraf. Kosten altijd passend binnen de vooraf opgestelde projectbegroting en beschikking.

Eveneens als in voorgaande jaren hebben we de organisatie- en projectlasten bijna volledig kunnen en mogen doorbelasten naar de doelstellingen. Deze doorbelastingen zijn in overeenstemming met de onderliggende subsidievoorwaarden van ministerie OCW en andere geldgevers.

Besteed aan de doelst. In % tot baten	75%	8%	4%	3%	5%	4%					
Besteed in % totaal besteed aan de doelstellingen	75,7%	8,6%	3,7%	2,9%	4,8%	4,3%					
Personeelskosten in % totale personeelskosten	83,1%	8,5%	0,0%	0,0%	4,1%	2,5%	0,7%	1,1%			
Overige organisatiekosten in % totaal overige organisatiekosten	79,2%	7,6%	0,3%	0,0%	8,8%	2,6%	0,4%	1,1%			

Overige gegevens

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan de leden van de raad van toezicht van Stichting Lezen en Schrijven.

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Lezen en Schrijven te Den Haag gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Lezen en Schrijven per 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende Organisaties en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit

1. de balans per 31 december 2016;
2. de staat van baten en lasten over 2016; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en de Regeling Controleprotocol WNT 2016. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Lezen en Schrijven zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag,
- overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag, in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende Organisaties.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende Organisaties en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen, of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie naar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onopgemerkte afwijkingen op ons oordeel.

Jaarrekening

Overige gegevens

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, Regeling Controleprotocol WNT 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is, tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze controleverklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amsterdam, 8 juni 2017

Dubois & Co Registeraccountants

A.P. Buteijn RA

